

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Názory žáků ZŠ na školní preventivní strategii

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Vypracovala:
Bc. Věra Kolouchová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Názory žáků ZŠ na školní preventivní strategii“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne 28. března 2010

.....
Podpis

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Petru Sýkorovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Pavlu Kolouchovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce, a kterého si nesmírně vážím.

Věra Kolouchová

OBSAH

Úvod	2
1. Sociální deviace	3
1.1 Sociální patologie	6
1.2 Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže	7
1.3 Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže	13
2. Vymezení školní preventivní strategie	16
2.1 Působnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR	21
2.2 Působnost krajského úřadu a krajského školského koordinátora prevence	27
2.3 Působnost metodika prevence v PPP	31
2.4 Působnost školy a školního metodika prevence	33
3. Preventivní strategie na vybraných ZŠ v okrese Brno – venkov	37
3.1 ZŠ č.1	37
3.2 ZŠ č.2	40
3.3 ZŠ č.3	43
4. Názory žáků na ŠPS	48
4.1 Metodologická východiska	48
4.2 Analýza a interpretace výsledků průzkumu	51
4.3 Závěr a doporučení pro praxi	65
5. Využití sociální pedagogiky ve školní preventivní strategii	66
Závěr	69
Resumé	71
Anotace	73
Seznam použité literatury a prameny	75
Seznam příloh	80

Úvod

Současná doba a světový vývoj přináší do škol řadu patologických jevů, které je nutno řešit. Snahou školy je působit na žáky takovým způsobem, aby docházelo k utváření a zafixování morálních hodnot, které vedou k rozvoji dalších pozitivních sociálních dovedností.

V této oblasti školy řídí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, které vydává Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na příslušné období.

V rámci krajské koncepce prevence na úseku patologických jevů působí krajský školský koordinátor prevence, který spolupracuje s krajským protidrogovým koordinátorem a koordinátorem prevence kriminality a dalšími odborníky a spoluvytváří krajskou koncepci prevence na příslušné období.

V nižší úrovni je školám nápomocný metodik prevence v pedagogicko - psychologické poradně. Přímou na jednotlivých základních školách působí školní metodik prevence.

Školní metodik prevence společně s ředitelem školy vytváří minimální preventivní program, kterým naplňují Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 – 2008 a Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012. V rámci minimálního preventivního programu škola pořádá různě zaměřené programy, např. proti šikaně a záškoláctví, k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance apod. Realizací těchto preventivních programů se škola snaží čelit vzniku patologických jevů.

Cílem mé práce je teoreticky popsat a analyzovat preventivní aktivity a preventivní programy realizované na ZŠ.

Součástí cíle je i dotazníkové šetření, kterým zjišťuji názory žáků ZŠ na školní preventivní strategii, která je realizována v Minimálním preventivním programu školy na konkrétní školní rok.

1. Sociální deviace

V každé společnosti existuje velké množství tradičně užívaných, psaných nebo uměle vytvořených a dodržovaných pravidel lidského chování. Velké množství těchto pravidel společenského chování se v průběhu let mění. Některé jevy, jež byly považovány za normální nebo naopak za odchylku od normy se v historickém kontextu posuzují rozdílně. Odchylky od stanovených pravidel, tedy norem chování jsou považovány za protispolečenské jednání. Pohled na určité jevy se mění hlavně dle doby, regionu a rozvoje společnosti. Největší posun můžeme sledovat na přístupu k mravním normám a drogovým závislostem. To, co bylo ve společnosti v minulosti odmítáno a odsuzováno, dnes považujeme za běžné. Vlivem doby a nových skutečností se změnil pohled celé společnosti na problémy, které dnes považujeme za odchylky od norem.

Deviantní jednání lze definovat jako nepřizpůsobení se dané normě nebo souboru norem, které jsou určitou skupinu lidí dané komunity nebo společnosti akceptovány. Jde tedy nejen o nedodržování nebo porušení normy, ale i o její přehnanou aplikaci vedenou až do krajnosti. Často jsou uváděny dva typy deviací, a to negativní a pozitivní. Ne každá deviace je sociální patologií. Deviace má univerzální charakter, je zastoupena ve všech společnostech. Všude se můžeme setkat s jedinci a skupinami, jejichž chování považují ostatní za deviantní - podivné, extravagantní nebo je pro ně charakteristické chování, které působí problémy. Deviace může být posuzována pouze ve společenském kontextu. Chápání deviace se liší v různých skupinách, např. je všeobecně přijímáno zpívat s účinkujícím na koncertě populární hudby, ale na koncertě operního pěvce se toto chování považuje za nepřijatelné. Obdobně je deviace závislá na sociální situaci, denní době, např. pití alkoholu ve večerních hodinách je v naší společnosti běžným jevem, ale pití alkoholických nápojů bezprostředně po probuzení, brzo ráno, je považováno za deviantní jev a ukazuje na problematický vztah dotyčného k alkoholu (Bartlová, 1998, s. 6-8).

Deviaci můžeme považovat za relativní jev. Denně se stáváme svědky velkého počtu deviací (např. běžně přecházíme ulici na červenou, i když víme, že na červenou máme stát). To nám ukazuje, že jen s obtížemi najdeme člověka, který celý svůj život dodržuje striktně všechny normy. Pro analýzu deviací je nutná znalost specifických a obecně přijímaných norem, od nichž se lidé odchyľují. Normy, které představují porušení zákona např. kriminalita mládeže, jsou kodifikovány, tudíž se dá jednoznačně říci, že jde o patologické jednání. Ale u norem a pravidel, které nejsou kodifikovány

ani sepsány, některé se i s velkou obtíží verbálně vyjadřují, už tak lehce nemůžeme ukázat, jaké normy a pravidla daná společnost uznává. Proto je pro stanovení sociální deviace i sociální patologie důležitá znalost norem dané společnosti.

Normy dodržujeme na základě vlastního vnitřního přesvědčení o tom, že jsou správné. Ve větší míře ale normy dodržujeme, protože je s jejich porušením spjata i určitá sankce za nedodržení tohoto pravidla. Tato sankce hraje důležitou roli, zajišťuje, abychom se chovali dle dané normy. Tyto sankce mohou být pozitivní nebo negativní, formální nebo neformální. K pozitivním patří pochvala za konformitu, naopak k negativním trest za nekonformní chování. Za formální sankce považujeme ty, kde je speciální skupina lidí nebo instituce odpovědná za dodržování dané normy. Neformální sankce není založena na žádné organizovanosti, ale především na reakci okolí k porušení dané normy.

Sociálně deviantnímu jednání se v historii věnovalo velké množství vědních oborů. Všechny existující teorie sociálních deviací můžeme dělit na několik hlavních proudů, a to biologické, biosociologické, psychologické, sociologické, polyetiologické (Kraus, Hroncová, 2007, s. 14-28).

V 60. letech 20. století se objevuje teorie sociální kontroly, která předpokládá, že nedodržování norem je přirozené. Lidé se nechovají deviantně, protože jim v tom brání možnost vzniku střetu se sociální kontrolou, jež je v dané společnosti zakotvena. Pokud tato sociální kontrola chybí nebo je nedostatečná, lidé mají sklon k porušování norem, k deviantnímu chování. Systém kontroly můžeme rozdělit na vnitřní a vnější. Výsledkem vnitřní kontroly jsou výčitky a pocit viny. U vnější kontroly, která je nastavena pomocí různých institucí, jde o jakési pokutování, tedy trestání za porušení norem. Jedinci požívající úctu svého okolí se snadno mohou stát devianty, mohou přijít o svou práci, případně rodinu a přátele a mohou být i potrestáni např. vězením (Kraus, Hroncová, 2007, s. 21-22).

Ve stejném období jako teorie sociální kontroly, se dostává do popředí zájmu i teorie etiketizační. Jejímž základem je symbolický interakcionismus. Zakladatelem je G. H. Mead. Je založena na pohledu, že lidé jednají a chovají se na základě významu, jenž danému objektu přisuzují. Pokud je jedinec za svoje jednání sankcionován, ostatní budou jeho jednání vnímat a označovat za deviantní, člověk se začne také podle tohoto modelu chovat, přijme tuto roli. Největší význam má tedy to, jak ostatní dané chování vnímají, jak je hodnotí.

80. léta 20. století přináší do pohledu na deviantní jednání snahu o interdisciplinární přístup. Jde o polyetiologické teorie, které vidí ve vzniku deviantního chování jednoznačně příčiny biologické, psychologické i sociální. K nejvýznamnějším představitelům této teorie patří manželé Glueckovi, jež se věnovali studiu delikventního jednání. Vznik delikvence, dle jejich zkoumání, závisí na věku jedince a jako nejvýznamnější uvádí počáteční vývoj jedince v rodinném prostředí. Nedostatečná emocionální vazba, velice tvrdé, případně i slabé přístupy k výchově a nedostatečný dohled vedou ke vzniku kriminálního jednání. Tento přístup užívá i současná věda, která za vznikem deviantního jednání vidí endogenní a exogenní příčiny. Endogenní příčiny souvisí s osobností. (Kraus, Hroncová, 2007, s. 23-25). U exogenních příčin se většinou uvádí ty, jež na jedince působí z vnějšího prostředí, především jde o rodinné prostředí. (Kraus, Poláčková, 2001, s.103).

Rodina má při výchově a formování jedince nezastupitelnou roli. Právě rodina zaznamenala v posledních letech velké změny, které souvisí se vznikem deviantního jednání. Rodiny, jež neplní svou funkci rozdělujeme do tří skupin. Jde o rodiny, které neplní svou funkci z důvodu nemoci, těžké ekonomické situace, svou roli hraje i nedostatek času, sem lze zařadit i neúplné rodiny. K dalším patří rodiny, jež neumí zvládnout výchovu, nevytváří nezávadné prostředí a s tím související bezproblémový vývoj osobnosti z důvodu např. nízké inteligence. U posledního typu rodiny jde o rodiče, kteří se nechtějí podílet na výchově svých dětí, dítě představuje přítěž. Zde může jít např. o dvoukariérové manželství nebo o rodiny s výskytem sociálně patologických jevů.

Je nutné připomenout i význam školy, významné socializační instituce, jejíž primární funkcí je výchova a vzdělávání, nejen předává a zachovává kulturu, ale má nezastupitelné místo v přípravě na další život ve společnosti. Jde o přípravu mladé generace na společenské změny, vyzvednutí rozhodovacích procesů, tvorbu sociálních dovedností a schopností pružně reagovat na změny v životě. Především je nutné připomenout přípravu mládeže na setkání s různými situacemi, např. hracími automaty, kriminalitou, drogami, záškoláctvím, vštěpovat jim zodpovědnost za své jednání, připravovat je na rozhodování o své budoucnosti, posilovat altruismus a solidaritu. Na školu jsou kladeny stále větší nároky, se kterými se nedokáže vždy vyrovnat.

Velkou roli na vzniku deviantního jednání mají různé party a vrstevnické skupiny, které charakterizuje nejen věková, ale i názorová blízkost. Jde o primární skupiny,

v nichž fungují bezprostřední kontakty a silný pocit příslušnosti k dané skupině (Kraus, Poláčková, 2001, s. 132-135).

S problematikou vrstevnických skupin je úzce spojena i problematika prostředí, především lokálního. Lokální prostředí lze vymezit jako skupinu lidí, která obývá ohraničené území, má společné tradice, symboly a hodnoty. Práce s mládeží je v každé lokalitě jiná. Proto by pedagogičtí pracovníci měli být seznámeni se specifiky daného lokálního prostředí, aby měli možnost hledat způsoby, jak předcházet různým negativním vlivům, jak řešit vzniklé problémy a snižovat jejich důsledky (Kraus, Poláčková, 2001, s.126-132).

Vliv na vznik sociálních deviací mají bezesporu i masová komunikační média - masmédia, jež mají podobu tištěnou (noviny, časopisy, knihy) a elektronickou (rozhlas, televize, internet, počítač, video). Tato média ohrožují postoje a chování mladé generace, dochází k velké devalvaci hodnot a ke ztrátě mravní zodpovědnosti, k deformování estetického cítění a vkusu. Z tohoto důvodu čelí masmédia nařčení, že svými prezentacemi nabádají k násilí, páchání různých zločinů, korupci, povrchnosti a nerespektování morálních norem (Kraus, Poláčková, 2001, s. 61-76).

1.1 Sociální patologie

S rozvojem celého světa, s nástupem nových technologií, se společnost musí zabývat i řešením negativních jevů. Každý člověk se musí vyrovnat s velkým množstvím různých životních situací, se zrychlujícím se životním tempem. Tím se stávají vztahy mezi lidmi problematičtější. S touto situací se každý vyrovnává rozdílně, někteří se snaží svůj život vést nesprávným směrem. Proto se v současné době dostává do popředí sociální patologie.

Pojem sociální patologie můžeme definovat jako vědecký obor zabývající se společensky nežádoucími, nezdravými jevy, tzn. společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování, jež se vyskytuje ve společnosti. Za sociálně patologické jevy jsou tedy označovány jevy, které jsou pro svou škodlivost nebezpečné a ohrožují společnost, její stabilitu a řád jako celek nebo ohrožují konkrétního jedince.

Pojem zavedl anglický pozitivistický filozof a sociolog Herbert Spencer. Spencer hledal souvislost mezi patologií - chorobou sociální a patologií - chorobou

biologickou. Tedy mezi biologickým a společenským organismem. Jeho biologismus používaný při vysvětlování společenských jevů vedl později k nahrazování pojmu sociální patologie pojmem sociální deviace nebo sociální dezorganizace (Kraus, Hroncová, 2007, s. 9).

Sociálně patologickým jevům se věnoval i zakladatel vědecké filozofie Francouz Emile Durkheim, který považoval sociální patologii za vědu o chorobných a nepříznivých skutečnostech, činech a způsobech chování, které se odchyľují od stanovených norem, ale současně jsou součástí života sociálních celků (Kraus, Hroncová, 2007, s. 9 – 10). Durkheim, který se věnoval problematice kriminality a sebevražd, připomínal i některé pozitivní funkce sociálně patologických jevů. Poukazoval na obtížné vymezení patologického jednání v sociální a biologické oblasti, které plyne z nelehkého definování toho, co lze považovat za normalitu.

V první polovině 20. století se začínají hledat příčiny sociálně patologických jevů v biologických faktorech, v dědičné a vrozené dispozici, ve vlivu rasy, v psychologických faktorech, zejména v poruchách struktury osobnosti, extrémní fyzické zátěži, nesouladem mezi id, egem a superegem, v naučeném sociálním chování a v sociálních faktorech. Jde v první řadě o patologickou strukturu rodiny a ostatních primárních skupin, ve vztahu subkultur, v industrializaci. Důležitý je i vliv masových médií, velké koncentraci obyvatel ve velkých městech, ve vzniku blahobytu ve společnosti.

1.2 Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže

Za sociálně patologické jevy jsou považovány takové sociální jevy, které svou škodlivostí představují pro společnost nebezpečí a ohrožují její uspořádání a řád i její jednotlivé členy.

Nejprve je třeba se zaměřit na objasnění základních rozdílů mezi pojmy dítě, mládež, mladiství, zletilí.

Dle mezinárodní úmluvy o právech dítěte (přijata 20.11. 1989 v New Yorku) se za „dítě považuje každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“

Mládež je sociální skupina, která je vymezena svým věkem, nepovažujeme ji za děti, ale společnost této skupině ještě nepřiznala statut dospělého. Mezi základní

charakteristiky patří věk mezi 15. až 30. rokem života. Jsou většinou ekonomicky závislí na rodičích a připravují se na budoucí povolání, uznávají jiné hodnoty a odlišný životní styl než uznávají dospělí. Mládež má schopnost přinášet, prosazovat a přijímat za vlastní nové poznatky a tím se v mnoha případech dostává do konfliktu se zkušenostmi, hodnotami a normami dospělých. Život této skupiny je úzce spojen se životem vrstevníků, hledají společné hodnoty a normy, kterými se později také řídí. Převažuje u nich snaha o vyčlenění z vlivu rodiny a zapojení do jiné sociální skupiny. Tím často vznikají specifické vrstevnické skupiny a hnutí, ale i party, které páchají trestnou činností. U mládeže nejde o homogenní celek, je vnitřně diferencovaná. Odlišně se chová typická velkoměstská mládež a jinak mládež na vesnici.

Pojem mladiství je spojen s trestním právem. Z mladistvého se tady považuje „osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku“ (Jelínek, Sovák, 1996, s. 97). Při trestání takové osoby přihlíží soud ke zvláštní péči, kterou společnost mládeži věnuje. „Účelem trestu u mladistvého je především vychovat ho v řádného občana, a to se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, k jeho rodinné výchově a k prostředí, z něhož pochází“ (Jelínek, Sovák, 1996, s. 97).

Zletilost je spojena s trestním i občanským právem. Vyjadřuje způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti, jde o způsobilost k právním úkonům. Zletilý se stává občanem dovršením 18 let věku. Před dovršením tohoto věku se zletilosti nabývá uzavřením manželství na základě povolení soudu. Zletilost nabytá před dovršením 18 let se neztrácí ani nezaniká dnem zániku manželství ani prohlášením manželství za neplatné. Nabytí zletilosti uzavřením manželství je v trestním právu irelevantní.

Mezi patologické jevy u dětí a mládeže můžeme zařadit především výchovné problémy, výchovné poruchy a poruchy chování, patří sem i zneužívání návykových látek. Konkrétně jde o:

❖ **Drogové závislosti, alkoholismus a kouření**

V dnešní době nabývá označení droga a drogová závislost hrozivých rozměrů. Užití drogy vyvolává u člověka v počátečních fázích příjemné prožitky a naopak nepříjemným pocitům se snaží vyhnout. Užití drogy bývá u dětí spojeno se zvědavostí, touhou zlepšit si náladu a vyřešit vzniklé konflikty. Důvodem bývá i nuda dětí, které neumí najít jinou náplň využití svého volného času. (Jedlička, 1998 s. 130-131).

Pojem droga definuje Světová zdravotnická organizace už v roce 1969 takto: droga je jakákoliv látka, která je-li vpravena do živého organismu, může změnit jednu nebo více jeho funkcí.

Pojem drogová závislost (dříve se užíval pojem toxikomanie) uvádí Novotná (1989, s. 11) jako psychický, v některých případech i fyzický stav, který vyplývá ze vzájemného působení mezi živým organismem a drogou, je charakteristický změnami chování a jinými reakcemi, jež zahrnují nutkání brát drogu stále a pravidelně pro její psychické účinky, často také z důvodu zabránění nepříjemnostem plynoucím z jejich nepřítomnosti.

Drogové závislosti se dělí podle několika hledisek. Nejčastěji používané dělení je na drogy měkké a tvrdé, legální a nelegální. Bartlová (1998, s. 28) uvádí členění drogových závislostí do následujících skupin:

- 1. Alkoholovo – barbiturátový typ** - kromě alkoholu jsou sem zařazeny i barbituráty - léky používané ke snížení psychického napětí, proti bolesti a pro navození spánku (Zvolský, 1998, s. 59).
- 2. Amfetaminový typ** - mezi typické zástupce patří pervitin (metamfetamin, dnes častěji nazývaný perník), amfetamin, adrenalin, efedrin, metyldioxyamfetamin (extáze).
- 3. Kanabisový typ** - mezi tyto tzv. konopné drogy patří hašiš a marihuana. Jejich název je odvozený od botanického názvu konopí setého - Cannabis sativa (Kalina, část 1, 2003, s. 174-178).
- 4. Kokainový typ**- tento název je odvozen od látky cocain, který se získává z listů koky pravé (Kalina, část 1, 2003, s. 164-166).
- 5. Halucinogenní typ** - tato skupina drog u lidí vyvolává halucinace, tedy poruchy vnímání reality, jde např. o durman obecný, rulík zlomocný, blín černý a lysohlávky, LSD (Kalina, část 1, 2003, s. 169-172).
- 6. Opiátový typ** – jde o látky obsažené v opiu, které se získávají jako extrakt z nezralých makovic. Řadíme sem morfin, kodein (metamorfin), semisyntetické deriváty, především heroin (dicetylmorfin) a syntetické přípravky např. metadon (Nešpor, 1996, s. 25).
- 7. Solvenciový typ** – jedná se o organická rozpouštědla např. ředidla, lepidla, éter, rajský plyn. Celá skupina těchto nebezpečných látek je hodně

podceňovaná. Je nutné jim věnovat stejnou pozornost, jako jiným drogám, protože ke zneužívání dochází především u dětí a mládeže, pro které je snadno dostupná (Kalina, část 1, 2003, s. 193-196).

8. Nikotismus – nebo-li závislost na kouření. Nejčastěji se s kouřením začíná ve 14 letech, 80 – 90 % kuřáků začíná před svým 18. rokem věku (Kalina, část 1, 2003, s. 205). Tato čísla jsou alarmující.

9. Kofenismus - jedná se o závislost na kofeinu, teinu, teofilinu a teobrominu. Mládež především coca-colu konzumuje ve velkém množství pro typickou lahodnou chuť. Jde o legální a společností tolerovanou látku (Kraus, 2007, s. 80).

❖ **Kriminalita a delikvence**

Pojem kriminalita vysvětluje Jedlička (1998 s. 104) jako souhrn sociálně podmíněných aktivit, které mají poměrně častý výskyt a ve větší míře ohrožují společnost, a dle platných zákonů jsou považovány za trestné činy. Kriminalita mládeže bývá označována jako juvenilní delikvence. U dětí a mládeže se setkáváme se vznikem vnitřních a vnějších konfliktů, jež mohou vyústit do stresových a krizových situací, které nejsou schopni zvládnout v souladu s platnými pravidly společnosti. Těmto stavům často předchází narušené sociální vztahy, poruchy vztahů v rodině, k výchově a vzdělávání, často i k práci, hodnotovému systému, sociální orientaci, postojům ke společnosti i k jednotlivým členům společnosti. K dalším příčinám kriminality lze považovat i absenci vhodných volnočasových aktivit, nedostatečnou výchovnou práci a vliv školy, problémem je nízká kvalifikace a vzdělání, nedostatečná mravní a citová výchova, absence právního vědomí.

❖ **Patologické hráčství, tzv. gambling**

Patologické hráčství, nebo-li gambling, je v dnešní době vážný problém, který se rychle rozrůstá díky vzniku a snadné přístupnosti k velkému množství hracích automatů.

Bartlová (1998, s. 46) uvádí, že patologické hráčství můžeme označit jako poruchu chování a prožívání, která se vyznačuje zejména nutkavou potřebou hrát. Tato porucha znamená, že se u jedince vyskytují opakované epizody hráčství, které jdou na úkor sociálních, materiálních, rodinných, studijních a pracovních hodnot. Postižení pociťují

intenzivní puzení ke hře, které nemůžou ovládnout spolu s velkým zaujetím myšlenkami a představami hraní současně se všemi okolnostmi, které tuto činnost doprovázejí (Nešpor 1996, s. 29).

V současné době je velkým problémem snadná dostupnost výherních automatů dětem a mládeži. Právě pro psychickou zranitelnost této věkové skupiny, kdy je pouze otázka času, kdy se u některého z těchto jedinců vytvoří patologické hráčství se všemi svými negativními zdravotními a sociálními důsledky, je tento jev velice nebezpečný. Člověk propadající vášni z hazardní hry, ztrácí kontrolu nad svým časem, penězi a zejména sám nad sebou.

Do této skupiny je nutné zařadit i počítačové hry a videohry, u kterých není finanční zisk. Tento problém se projevuje u dětí, které tráví většinu volného času u počítačů. Tím nastává riziko, že zanedbávají školu a nejsou schopni získat dovednosti v mezilidských vztazích. Zanedbatelné je i nadměrné přetěžování pohybového systému sezením a nedostatkem pohybu. Velké nebezpečí je u her, které jsou plné násilí a agrese, a jenž ukazují nevhodné modely zvládání konfliktů. Svět hry se nezakládá na realitě a tím může docházet ke zhoršování postavení dítěte ve společnosti (Nešpor 1996, s. 28-29).

❖ **Záškoláctví**

Záškoláctví je přestupek žáka, který úmyslně zanedbává návštěvu školy, bez omluvy se nezúčastňuje vyučování. Jedná se o porušení řádu školy, ve skutečnosti toto provinění vyplývá ze školského zákona, ve kterém se mluví o povinné školní docházce. Také občanský zákoník obsahuje ustanovení týkající se povinností rodičů zabezpečit docházku dítěte do školy. Předpokladem je, že rodiče budou vždy schopni účast ve škole zabezpečit, a že dítě bude tuto povinnost respektovat. Tímto je uložena žákovi povinnost účastnit se pravidelně, přesně a včas vyučování. V současné době se pedagogové ve školách setkávají s řadou drobných i delších absencí. Málo kulturně podnětné prostředí, lhostejnost a averze rodičů vůči škole mohou být příčinou toho, že se dítě začne škole vyhýbat. Neomluvená absence často vzniká i z obav z přílišných nároků rodiny, když v rodině převládá přísnost s výrazně autoritativními postoji.

❖ Šikanování

V současné době se mezi dětmi a mládeží velmi rozšířilo šikanování, Na začátku si musíme objasnit, co to vlastně šikanování je.

Kolář (Kolář, 2001, s. 27) ve své knize šikanování vysvětluje takto „pokud jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (Čj.:28 275/2000 - 22, Čl.1) tento patologický jev vymezuje takto: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví“.

Šikanování je velice složitý negativní jev, u kterého je nutné důkladně pátrat po příčinách, z jakého důvodu se agresor vůči oběti tak chová.

❖ Xenofobie, rasismus, intolerance a antisemitismus

Pojem xenofobie označuje strach z neznámého, např. strach z cizinců, z neznámých lidí a situací (Kohoutek 2002, s. 525). Tato obava je založena na nesnášenlivosti a předsudcích vůči příslušníkům jiných zemí nebo na neúctě k tradicím jiné kultury. V současné době se považují různé xenofobně zaměřené poznámky z nemorální a protizákonné. Přesto je některé skupiny veřejně prezentují.

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Xenofobie>

Pojem rasismus se dá vysvětlit jako teorie, rozdělující sociální skupiny podle etnického původu.

Intoleranci vymezuje Kohoutek (2002, s. 472) jako nesnášenlivost.

Antisemitismus představuje nenávisť a nepřátelství k Židům, kteří patří k zástupcům židovského náboženství judaismu, etnické skupině či rase. Je to určitá forma

xenofobie. Většinou se objevuje v různých formách, které mohou začínat u osobní nenávisti a někdy končit až u násilné perzekuce. Příkladem takové nenávisti je ideologie Adolfa Hitlera v průběhu 2. světové války.

(<http://cs.wikipedia.org/wiki/Antisemitismus>).

Důležitá je výchova k toleranci všech národnostních menšin, etnik, sociokulturních a náboženských skupin. V současné době se právě této problematice věnuje zvýšená pozornost, vzhledem např. k sílící agresi k romskému etniku spojované s nechvalně známou Dělnickou stranou, kdy dochází k fyzickým útokům, které mají často za následek vážné poškození zdraví obětí (žhářské útoky na domy Rómů).

1.3 Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže

Slovo prevence pochází z latinského provenio a znamená opatření předem učiněná, či předchází zajištění nebo včasná ochrana (Novotná, 1989 s. 130).

Cílem prevence sociálně patologických jevů je předcházení škodám způsobenými těmito jevy. Účinná prevence musí ovlivnit chování ve smyslu podpory zdraví. Prevenci dělíme na primární, sekundární a terciální.

Primární prevence, představuje utváření optimálních podmínek pro zdravý somatický a psychosociální vývoj jedince, jež pomáhají zamezit vzniku závad a poruch.

Dělíme ji na:

- **specifickou**- je zaměřena proti rizikům spojených s výskytem sociálně patologickými jevy

- **nespecifickou**- představuje aktivity vedoucí k posilování a rozvíjení zdravého způsobu života (Kohoutek, 2007, s. 120).

Do primární prevence patří aktivity spojené s výchovou vzděláváním, využíváním volného času, osvětou a poradenstvím. Všechny tyto činnosti směřují k pozitivnímu ovlivňování dětí a mládeže.

Sekundární prevenci označuje Kohoutek (2007, s. 134) jako včasné rozpoznání a vyhledání zdravotních či psychosociálních problémů, závad a poruch. Zajištění nutné specifické a odborné péče pro ohroženého jedince a zamezit možnému rozšíření těchto negativních jevů. Tato prevence je zaměřena na práci s rizikovými jedinci.

Terciální prevence je zaměřena na předcházení zhoršování, recidivám a snižování důsledků spojených s psychosociálními a zdravotně negativními jevy specializovanou

odbornou péčí (Kohoutek, 2007, s. 148). Zaměřuje se tedy na osoby, které už mají se sociálně patologickými jevy zkušenosti, v tomto případě je snaha o resocializaci těchto jedinců.

V práci s dětmi a dospívajícími se jako nejobtížnější jeví jejich motivace k jakékoliv aktivitě, která vede ke změně životního stylu potřebným směrem. Setkáváme se u nich s masívní obrannou reakcí a odporem. Proto je důležité při řešení nápravy spolupracovat s rodinnými příslušníky přáteli i pedagogy ve škole. Tato spolupráce je předpokladem úspěšnosti nápravy rizikového chování, které chceme u jedince napravit.

Úkolem prevence je nejen předcházet výskytu sociálně patologických jevů, ale i předcházet jejich následkům nebo případné recidivě. Tato činnost musí být založena na spolupráci všech blízkých postiženého, školy a především pracovníků pedagogicko-psychologické poradny. Mezi obecné preventivní opatření patří povzbuzování ke zdravému způsobu života. Škola musí věnovat pozornost žákům studentům a jejich problémům. Důležité také je působení sdělovacích prostředků a zlepšení možností kvalitního trávení volného času. Jedná se o tvorbu cílených programů, nabídku zájmových činností v podmínkách školy a rodiny, stimulace zájmů na pozitivní hodnoty, seberozvíjení, poskytování pomoci prostřednictvím ostatních zařízení, například střediska volného času.

Důležitou roli mají i rodiče, kteří mají:

- dávat dětem dobrý příklad, zejména v otázkách hodnoty peněz,
- naučit se naslouchání dětem, získat si jejich důvěru a věnovat jim svůj čas,
- podporovat zájmy a záliby, cílenou aktivitou předcházet nudě,
- u dítěte podporovat zdravé sebevědomí,
- s dítětem o problému otevřeně hovořit,
- dávat najevo svůj postoj k sociálně patologickým jevům,
- stanovit dítěti pravidla, důsledně je prosazovat kontrolovat,
- stanovit sankce, které by za porušení pravidel měly následovat,
- zajímat se o finanční hospodaření dítěte a eliminovat větší množství peněz,
- spolupracovat se školou i s odborníky (Metodika prevence sociálně patologických jevů, 2002, s. 23)

V zájmu předcházení těchto nebezpečných jevů je nutné zapojení, jak represivních složek, tedy policie, soudů a justice a státních zastupitelství, tak i nerepresivních

subjektů zájmových organizací, církví, neziskových organizací a podnikatelských subjektů s jednotlivými občany.

<http://www.zachrannykruh.cz/index.php?basket=2363046&sid=rel1ccabqnr58m6h0v58ounj7&art=38735>

2. Vymezení školní preventivní strategie

Zákon, který by přímo upravoval pojem školní preventivní strategie, v naší legislativě není. Ovšem, máme zákony, které s tímto pojmem souvisí.

K základním oporám patří **ústavní zákon č. 1/1993 Sb.** ze dne 16.12. 1992, **Ústava České republiky**. Tato Ústava přímo dále odkazuje na další stěžejní dokument, který je součástí ústavního pořádku ČR a to na **Listinu základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb.** ze dne 16.12. 1992.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, který stanovuje v § 5, že hlavním kritériem sociálně právní ochrany je zejména zájem o blaho dítěte, v § 6 se uvádí, že tato ochrana směřuje především na děti „které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutí, spáchali trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než 15 let, spáchali čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití“.

Zákon č. 357/2000 Sb., Probační a mediační služba, který mimo jiné uvádí v § 4 odst. 4, že zvláštní péči věnuje „mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých, přispívá k ochraně práv osob poškozených trestnou činností a ke koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, zejména jde-li o mladistvé uživatele omamných a psychotropních látek“. V § 5 odst. 2 se uvádí, že „Probační a mediační služba při výkonu své působnosti úzce spolupracuje s orgány, kterým přísluší podle zvláštního zákona výkon sociálně právní ochrany dětí...“.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních, v platném znění. § 1, odst. 2 uvádí: „účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku 3-18 let, případně zletilé osobě do 19 let na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření, náhradní výchovnou péči v zájmu zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání“.

V odst.2 téhož paragrafu se píše, že: „účelem školských zařízení pro preventivně výchovnou péči je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých

poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte“. Dále tento zákon pojednává např. o diagnostickém ústavu, dětském domovu, dětském domovu se školou, o poskytování preventivně výchovné péče, o pedagogických pracovnících poskytující tyto služby.

K dalším zákonům na nižší legislativní úrovni je třeba uvést v první řadě **Školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání**, který je uváděn pod názvem **Bílá kniha – Národní program rozvoje vzdělávání v České republice**, v platném znění. Tento dokument upravuje zásady a cíle vzdělávání, kdy vzdělávání je založeno „na zásadách rovného přístupu každého státního občana ČR nebo jiného členského státu EU ke vzdělání bez jakékoliv diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana“. Popisuje Rámcové vzdělávací programy a Školní vzdělávací programy, Školská poradenská zařízení a v § 131 funkci ředitele školy, v § 181 povinnosti kraje.

Je třeba zmínit i **zákon č. 379/2005 Sb., opatření k ochraně před škodami zdraví způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami**. V tomto zákonu má v § 18 písm. c oporu především Minimální preventivní program. § 21 písm. c) uvádí, že komplexní preventivní opatření v oblasti protidrogové politiky provádí zejména Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. § 23 pojednává o krajském a místním koordinátorovi.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který touto službou rozumí „činnost nebo soubor činností zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení“. Upravuje formy poskytování těchto služeb, pojednává o nízkoprahových zařízeních pro děti a o terénních programech, které jsou zaměřené na problémové skupiny osob, uživatele návykových nebo jiných omamných látek, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a ostatní ohrožené skupiny.

Aby byl výčet úplný, je třeba zmínit i

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění,

Zákon č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, v platném znění,

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění,

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, v platném znění,

Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, v platném znění,

Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách ve změně některých dalších zákonů, v platném znění,

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění,

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, v platném znění,

Zákon č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím,

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním,

K dalším základním dokumentům patří **Usnesení vlády č. 1046 k Dlouhodobému programu zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva České republiky Zdraví pro všechny v 21. století**. Jde o strategii šíření podpory zdraví do škol. Programy na podporu zdraví jsou jeden z prvků primární prevence rizik ohrožujících zdraví a rizika sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

K dalším dokumentům upravující oblast prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže náleží **Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních**, kde jsou mimo jiné uvedeny standardní činnosti školního metodika prevence.

Je nutné zmínit i další dokumenty jako **Národní strategii protidrogové politiky na období 2005-2009** (2005), která byla schválena usnesením vlády č. 1305/2004. Jedná se o základní koncepční dokument, jehož cílem je zlepšení situace v oblasti poptávky a nabídky drog.

K základnímu přístupu problému užívání drog patří komplexnost. K základním strategiím protidrogové politiky patří snižování nabídky drog, snižování poptávky po drogách a snižování rizik spojených s jejich užíváním (harm reduction). Mezi pilíře protidrogové politiky patří primární prevence, léčba a resocializace, snižování rizik a snižování dostupnosti drog. **Mezi hlavní cíle této strategie patří** (s. 17):

- „potírat organizovaný zločin zapojený do nezákonného nakládání s drogami a vymáhat dodržování zákonů ve vztahu k distribuci legálních drog
- snížit užívání všech typů drog a potenciální rizika a škody, které mohou jednotlivcům a společnosti v důsledku jejich užívání nastat“.

Ke specifickým cílům patří (2005, s. 18):

- „stabilizovat případně snížit počet uživatelů drog
- zastavit nárůst experimentálního a příležitostného užívání legálních a nelegálních drog,

- stabilizovat, případně snížit spotřebu legálních a nelegálních drog ve společnosti, zejména mezi nezletilými mladými lidmi,
- snížit potenciální rizika užívání všech typů drog a ekonomické, zdravotní a sociální dopady jejich užívání na jedince a společnost,
- zvyšovat kvalitu života uživatelů všech typů drog, jejich rodičů a blízkých prostřednictvím zajištění dostupnosti kvalitních služeb léčby a resocializace,
- snížit dostupnost legálních i nelegálních drog pro obecnou populaci a zejména pro nezletilé mladé lidi prostřednictvím efektivnějšího využívání existujících legislativních a institucionálních nástrojů“.

K technicko-organizačním cílům náleží (2005, s.19):

- efektivní financování,
- koordinace,
- informování veřejnosti,
- mezinárodní spolupráce,
- evaluace aktivit.

Pro rozvíjení této strategie jsou stanoveny akční plány, jež obsahují hlavní a specifické cíle, zdroje a odpovědnosti a časový rámeček jednotlivých aktivit. Pro naplňování národní protidrogové politiky vláda České republiky ustavila poradní, koordinační a iniciační orgán Radu vlády pro koordinaci protidrogové politiky. Rada spolupracuje s krajskými a regionálními protidrogovými koordinátory protidrogovými komisemi krajů a měst. Na tomto poli spolupracují věcně příslušná ministerstva, zdravotnictví, práce a sociálních věcí, vnitra, spravedlnosti, obrany, zahraničních věcí, financí, zemědělství, školství mládeže a tělovýchovy a Policie ČR.

Součástí bezpečnostní politiky státu je preventivní politika zaměřená na eliminaci kriminogenních faktorů a kriminálně rizikových jevů, na pomoc obětem trestných činů i na práci s pachatelí těchto činů. V rámci Ministerstva vnitra ČR je to **Strategie prevence kriminality na léta 2008-2011**, kterou vláda schválila 15. října 2007. Prevenci kriminality vymezuje jako ofenzivní strategii boje s trestnou činností. Tato strategie se zaměřuje především na skupiny ohrožené sociálně patologickými jevy, zejména mládež je založena na třech úrovních republikové, krajské a městské. Nástrojem k řešení těchto jevů a prevence je zpracování koncepčních materiálů Republikového výboru pro prevenci kriminality (RVPPK), který koordinuje činnosti spojené s prevencí kriminality s ministerstvy vnitra, spravedlnosti, práce a sociálních věcí, zdravotnictví, obrany, dopravy, školství mládeže a tělovýchovy. Na krajské

úrovni se zpracovávají Krajské programy prevence kriminality. Na městské úrovni je to Městský program prevence kriminality, který řeší místní problémy.

Ke stěžejním okruhům Strategie patří:

- cílové skupiny, kterými jsou pachatelé, oběti a riziková jedinci, kteří se mohou stát pachateli nebo oběťmi,
- trestné činy a jiná delikventní chování, cílem je snížení majetkové a násilné kriminality, trestné činnosti zaměřené proti dětem, rodině a lidské důstojnosti,
- systém prevence kriminality zaměřený na posílení kompetence krajů a obcí při uskutečňování preventivní politiky,
- účinná preventivní opatření, která jsou zaměřena na systém včasné intervence. Na poli sekundární a terciální prevence se jedná o probační programy pro mládež a dospělé, programy Středisek výchovné péče a sociální a resocializační programy, zaměřené na změnu životního stylu (Strategie, 2007, s.12).

Ministerstvo vnitra České republiky přijalo **Strategii boje proti extremismu**, kterou schválila vláda dne 4. května 2009 usnesením č. 572. V tomto dokumentu je popsána situace extremismu na území ČR. Popisuje pravicový a levicový extremismus, včetně bezpečnostních rizik spojených s těmito hnutími.

Stanovuje 5 pilířů koncepce boje proti extremismu:

1. „Síla extremistů vychází z lidské nevědomosti, jedinou možností, jak bojovat s jejich štvavou propagandou, je komunikace, otevřenost a nabízení alternativy.
2. Poučení lidé si dokážou vytvořit obranné mechanismy vůči nebezpečným myšlenkám. Výhodnost demokratické alternativy musí vysvětlovat škola.
3. Boj proti extremismu není jen záležitostí Ministerstva vnitra a policie, ale i dalších vládních i nevládních subjektů. Jenom spolupráci s nimi lze extremisty odsunout do role bezvýznamného hráče.
4. Specialisté, kteří bojují proti extremismu musí vědět, co mají dělat a dostat k tomu dostatečný prostor. Profesionalizace je výhodnější než paušální represe.
5. Konkrétní pachatele trestné činnosti je nutné nekompromisně postihnout za efektivního využití stávajících prostředků a mechanismů“ (Strategii boje proti extremismu, 2009, s. 22).

2.1 Působnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR má nezastupitelnou pozici v primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Tato pozice je dána především dobou působení vzdělávacích institucí na žáky a studenty. Právě v tomto období se formuje jejich osobnost a jakékoliv pochybení se v pozdějších letech velice těžce napравuje, a proto je prevenci věnována zvýšená pozornost. **Ministerstvo má v této činnosti důležitou funkci:**

- stanovení základních strategií,
- stanovení priorit zaměřených na budoucnost,
- vytvoření struktur a vazeb zainteresovaných subjektů,
- vytvoření materiálních, personálních a finančních podmínek.

V rámci **Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009** odpovídá ministerstvo za primární prevenci užívání všech typů drog dětmi a mladými lidmi. Odpovídá za realizaci preventivních programů ve školách a školských zařízeních a financování dalších preventivních programů realizovaných státními i nestátními organizacemi. Odpovídá za profesní přípravu pedagogických pracovníků pro účinné preventivní působení při výuce, vzdělávání dětí a mládeže. V podmínkách speciálního školství má odpovědnost za zavedení programů včasné a krizové intervence, léčebně-výchovné péče dětí a mladých lidí, kteří s drogami experimentují nebo je zneužívají (2005, s. 24).

V oblasti cílů stanovených **Strategií prevence kriminality na léta 2008 až 2011** zajišťuje MŠMT okruhy:

❖ Primární prevence

- Jde především o vytvoření Standardů specifické primární prevence obsahující okruh protidrogové prevence, prevence kriminality a ostatních sociálně patologických jevů.
- Podporovat certifikaci NNO.
- Uskutečňovat porady pracovníků MŠMT, krajských školských koordinátorů prevence a zástupců věcně příslušných ministerstev.
- Začlenit prevenci sociálně patologických jevů do rámcových vzdělávacích programů.

- Vypracovat Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti MŠMT na období 2009-2011.
- Podporovat programy spolupráce škol, rodičů prostřednictvím minimálních preventivních programů ve školách a školských zařízeních.

❖ **Vzdělávání**

- Podílet se na dalším vzdělávání pedagogických pracovníků.
- Podporovat aktivity zaměřené na vzdělávání pedagogických pracovníků v zařízeních institucionální výchovy, které směřují na prevenci sociálně patologických jevů.

❖ **Prevence kriminality u rizikových jedinců**

- Zajištění cílené primární prevence kriminality a včasné intervence především v zařízeních poskytující ústavní nebo ochrannou výchovu.
- Zaměřit se na rozvoj středisek výchovné péče a podporovat jejich spolupráci se školami (Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011, 2007, s. 34-35).

Ministerstvo vytvořilo **Strategii prevence patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 až 2008.**

Okruhy plnění Úkolů popsaných ve Strategii prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012 zahrnují např.:

- ❖ Aktualizace Metodického pokynu k prevenci rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT (č.j. :2006/2007-51).
- ❖ Schválení kurikulárních dokumentů, které popisují úkoly subjektů v oblasti prevence rizikových projevů chování.
- ❖ Odměna školního metodika prevence podle vyhlášky č. 317/2005.
- ❖ Realizace specializačního studia.
- ❖ Vyhlašování Programů na podporu aktivit v oblasti prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže.
- ❖ Usnesením Vlády č. 693 ze 7. června 2006 je pro získání dotace na programy primární prevence užívání návykových látek nutné získání certifikace. Certifikací je pověřena Agentura pro certifikaci při IPPP ČR, která svou činnost poskytuje od 1.7.2006 dle Příkazu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 14/2006. Následně byla vypracována metodika certifikačního řízení a bylo vyškoleny 46 certifikátorů.

- ❖ V září 2006 došlo ke spuštění webové stránky AC (www.ac.ippp.cz), kde jsou umístěny ke stažení veškeré dokumenty nutné k certifikaci.
- ❖ Od 2.10.2006 začal proces certifikace primární prevence.
- ❖ V roce 2008 proběhla evaluace celého certifikačního procesu formou dotazníkového šetření.
- ❖ Na základě výsledků výzkumu prováděného mezi lidmi, kteří se angažují v procesu certifikace, byly přepracovány Standardy, Certifikační řád a metodika místního šetření, které byly schváleny č. j.:16638/2008-6 (Strategie, 2009, s. 5-6).

Dále, v oddíle II., Strategie na roky 2009-2012 jsou popisovány cílové skupiny primární prevence v působnosti MŠMT.

Mezi cílové primární skupiny patří:

Děti a mládež - metou je vychování takových jedinců, kteří by dokázali nést odpovědnost za vlastní chování přiměřeně jejich věku.

Pedagogičtí pracovníci, u nichž se klade důraz především na jejich vzdělanost, odborné zaměření, komunikativnost, psychologické a sociálně pedagogické schopnosti.

K sekundární cílové skupině patří rodiče dětí a veřejnost. K zapojení rodičů a veřejnosti dochází především dobrou informovaností. Aby mohla být optimálně zajištěna prevence negativních jevů je důležitá spolupráce nejen rodiny a školy, ale také MŠMT s ostatními ministerstvy (Strategie, 2009, s. 7).

Pojem **primární prevence** znamená všechny konkrétní aktivity zaměřené na předcházení problémům a následkům rizikových projevů chování, společně se snížením jejich dopadů.

Specifická primární prevence je zaměřena na aktivity a služby zaměřené na práci s celou populací, u které můžeme předpokládat negativní vývoj. Tato prevence může být všeobecná, která je zacílena na skupinu, kde se zatím rizikové chování neobjevilo. Selektivní primární prevence se zaměřuje na skupinu, v níž chceme zabránit vzniku rizikového chování. Naopak, včasná nebo-li indikovaná prevence je založena na přímé práci s klientem.

Součástí primární prevence je i **nespecifická primární prevence**, kterou označujeme všechny metody a přístupy zaměřené na rozvoj harmonického jedince, jeho nadání zájmů a aktivit spojených se sportem. Programy této prevence jsou založeny na volnočasových aktivitách.

Primární prevence rizikových projevů chování je zaměřena na :

- **předcházení těchto rizikových jevů, jako** násilí a šikaně, záškoláctví, diváckému násilí, kriminalitě, delikvenci a vandalismu, závislosti na politickém a náboženském extremismu, xenofobii, rasismu, užívání návykových látek, nemoci HIV/AIDS a ostatním nemocem, poruch příjmu potravy, netolismu (virtuálním drogám) a patologickému hráčství.
- **zajištění a rozpoznání ranné intervence jako je** domácí násilí, týrání a zneužívání dětí, ohrožení mravní výchovy mládeže, poruch příjmu potravy.

Pojem **sekundární prevence** znamená předcházení vzniku, rozvoji a trvání rizikového chování, jedná se o včasnou intervenci, poradenství a léčbu.

Strategie (2009, s. 12) vymezuje **dlouhodobé cíle prevence**, které jsou zaměřeny na vytvoření bezpečného prostředí, ve kterém jednotliví metodici prevence realizují akreditované a certifikované programy, které obsahují Standardy primární prevence.

Pro tuto oblast jsou podstatné tyto činnosti:

- ❖ Spolupráce resortu školství a ostatních věcně příslušných resortů
- ❖ Ucelený systém činnosti primární prevence prováděných v horizontální a vertikální úrovni.
- ❖ Spolupráce na meziresortní a mezinárodní úrovni
- ❖ Fungující informační síť
- ❖ Tvorba jednotného systému propojení primární a sekundární prevence
- ❖ Vzdělávání a rozvoj programů prevence
- ❖ Systém vzdělávání metodiků prevence na všech úrovních
- ❖ Systém akreditací vzdělávacích programů
- ❖ Rozšíření certifikací programů primární prevence
- ❖ Evaluace certifikačního procesu
- ❖ Tvorba systému uznání kvalifikace metodiků prevence
- ❖ Dlouholeté financování projektů z více zdrojů projektů primární prevence a včasné intervence
- ❖ Zvýšení množství peněz určených na preventivní aktivity
- ❖ Spolupráce metodických a kontrolních mechanismů v rámci primární prevence.
- ❖ Střednědobé a krátkodobé cíle jsou popsány v Akčních plánech MŠMT, které jsou zpracovány vždy na dvouleté období.

Na Strategii prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012 navazuje **Metodický**

pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve všech školách a školských zařízeních(Č.j.: 20 006/2007-51), který dále (s. 1):

- ❖ „Vymezuje terminologii a začlenění prevence do školního vzdělávacího programu,
- ❖ Popisuje jednotlivé instituce v systému prevence a postavení pedagogického pracovníka,
- ❖ Definiuje Školní preventivní strategii a Minimální preventivní program (tento program je uveden v §18 písm. c, zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkám),
- ❖ Doporučuje postupy škol a školských zařízení při výskytu vybraných rizikových forem chování dětí a mládeže“.

K základním principům primární prevence patří výchova (Metodický pokyn, s. 2):

- ❖ „Ke zdravému životnímu stylu
- ❖ K osvojení pozitivního sociálního chování
- ❖ K zachování integrity osobnosti“.

Nespecifickou primární prevencí jsou všechny aktivity zaměřené na zdravý životní styl, osvojování kladného sociálního chování, smysluplné využívání volného času, zaměřených na zdravý rozvoj jedince.

Specifická primární prevence je zaměřena na aktivity a programy zaměřené na předcházení či omezování výskytu rizikového chování, dále se člení na všeobecnou, selektivní a indikovanou.

Efektivní primární prevence představuje ucelené a interaktivní programy, zacílené např. na zlepšení komunikace, nenásilné řešení konfliktů, odolávání užívání návykových látek, posilování zdravého sebevědomí.

Naopak **neúčinná prevence** se vyznačuje zastrašováním, často jde o pouhé předávání informací, kde není začleněna diskuse.

MŠMT má v systému organizace a řízení prevence sociálně patologických jevů tyto úkoly:

- ❖ V návaznosti na schválené vládní dokumenty zabývající se primární prevencí sociálně patologických jevů zpracovává koncepční materiály na dané období,
- ❖ Podílí se na realizaci resortního systému prevence na národní úrovni metodicky a legislativně,
- ❖ Vyčleňuje finanční prostředky na primární prevenci,

- ❖ Spolupracuje v oblasti primární prevence s ostatními resorty,
- ❖ Koriguje činnost přímo řízených organizací,
- ❖ Svolává Výbor pro udělování certifikací programům primární prevence užívání návykových látek a dle podkladů Agentury pro certifikaci při IPPP ČR uděluje certifikace,
- ❖ Metodicky vede krajské školské koordinátory prevence (Metodický pokyn, s. 4)

K dalším dokumentům vydaným MŠMT patří:

- **Metodický pokyn k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance** (Č.j.: 14 423/99 – 22), kterým MŠMT ukládá ředitelům a pedagogickým pracovníkům základních, středních, vyšších odborných, speciálních škol a školských zařízení úkoly spojené se zabezpečením prevence těchto projevů. České školní inspekci ukládá při běžné školní inspekci sledování realizaci těchto úkolů.
- **Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví** (Č.j.:10 194/2002 - 14) popisuje jednotný postup při uvolňování a omlouvání žáků a stanovuje postup při neomluvené absenci žáků ve škole.
- **Informace o spolupráci předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané** (Č.j.: 25 884/2003-24) popisuje oznamování podezření na trestnou činnost dětí a mládeže, důležitost spolupráce policie, školy a rodičů, postup při předvolání, kdy může policie ve škole požadovat podání vysvětlení nebo provádět výslech svědka, podezřelého nebo obviněného až po seznámení ředitele s danou záležitostí.
- **Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školních zařízeních zřizovaných MŠMT** (Č.j.: 37 014/2005-25). V tomto materiálu jsou blíže popsány činnosti spojené s různými riziky, povinnosti a omezení žáků, osobní ochranné prostředky žáků, první pomoc a ošetření, dozor nad žáky, zvláštní pravidla některých činností, praktické vyučování a praktická příprava, tělesná výchova, výuka plavání, lyžařský výcvik, zdravotnické předpoklady, odpovědnost za škodu při úrazech žáků, kontrolní činnost, zahraniční výjezdy, úrazy žáků a jejich evidence.
- **Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení** (Č.j.: 24 246/2008-6) popisuje charakteristiku a projevy šikany, odpovědnost školy za děti a žáky, programy proti

šikanování, postupy při řešení šikanování. Klade se důraz především na aktivity spojené s prevencí tohoto jevu, a na spolupráci školy s rodiči a ostatními institucemi.

Celou problematiku prevence sociálně patologických jevů na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR zajišťuje Úsek prevence Odboru prevence, speciálního vzdělávání a instituční výchovy MŠMT. Tento úsek spolupracuje s krajskými koordinátory prevence, metodiky prevence při PPP i školními preventisty.

Z výše popsaného vyplývá, že prevence sociálně patologických jevů i školní preventivní strategie je oblastí velice složitou, která je začleněna v různých zákonech, vyhláškách, nařízeních, strategiích a metodických pokynech. Mou snahou bylo pouze zpracování základních informací o jejich legislativním vymezení.

Na základě studia těchto materiálů jsem došla ke zjištění, že v této oblasti panuje značná nejednotnost základní terminologie. Jako příklad uvádím, že Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo Strategii prevence patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 až 2008 a Strategii prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012. Na tyto Strategie navazuje Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve všech školách a školských zařízeních. Právě z těchto tří dokumentů je vidět posun, jak v letech 2005-2008 se ještě mluví o prevenci patologických jevů a v letech 2009-2012 se mění terminologie a prevence se zaměřuje na rizikové chování, ačkoliv Metodický pokyn stále uvádí prevenci sociálně patologických jevů.

2.2 Působnost krajského úřadu a krajského školského koordinátora prevence

Nejprve přistoupím k legislativnímu vymezení krajského úřadu v oblasti primární prevence sociálně patologických jevů a postavení krajského koordinátora prevence.

V Národní strategii protidrogové politiky na období 2005-2009 jsou uvedeny kraje, jako klíčoví partneři hlavních institucí při přípravě a realizaci národní protidrogové politiky. V této oblasti vytvářejí vlastní protidrogové strategie (2005, s. 28).

Zákon č. 379/2005 Sb., opatření k ochraně před škodami zdraví způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami uvádí v § 23 funkci

krajský protidrogový koordinátor, v jehož kompetenci je pomoc a uskutečňování všech činností příslušného kraje v oblasti protidrogové politiky, koordinuje, kontroluje a vyhodnocuje úkoly krajské strategie protidrogové politiky, spolupracuje se státními i nestátními subjekty na poli, jež se zabývají touto prevencí.

V oblasti prevence sociálně patologických jevů Krajský úřad:

- ❖ Zajišťuje plnění úkolů Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti MŠMT
- ❖ Vhodného pracovníka úřadu pověřuje funkcí krajského školského koordinátora prevence
- ❖ Vytváří podmínky realizace Minimálních preventivních programů na školách svého regionu a provádí kontrolu jejich plnění
- ❖ Podílí se na systému vydělávání pedagogických a ostatních školských pracovníků na úrovni kraje. Jde především o zvyšování odborné způsobilosti v oblasti prevence
- ❖ Zařazuje témata specifické a nspecifické primární prevence do dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v příslušném kraji
- ❖ Zřizuje a vymezuje územní působnost pedagogicko - psychologických poraden
- ❖ Z rozpočtu kraje každoročně vyčleňuje finanční částky na specifickou primární prevenci (Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, MŠMT, s. 4).

Pověřený krajský školský koordinátor prevence:

- ❖ Spolupracuje s krajským protidrogovým koordinátorem a koordinátorem prevence kriminality KÚ i s dalšími subjekty podílejícími se na prevenci na území kraje, podílí se na tvorbě i zdokonalování krajské koncepce prevence na dané období a prosazuje úkoly Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti MŠMT.
- ❖ Sleduje situaci na jednotlivých školách v příslušném kraji, realizaci Minimálních preventivních programů
- ❖ Metodicky vede a spolupracuje s metodiky prevence v PPP, jež jsou krajem zřizovány, podílí se na zajišťování porad a seminářů pro školní metodiky prevence
- ❖ Kontroluje plnění Minimálních preventivních programů, připravuje jejich vyhodnocení a na základě jejich výsledků začleňuje návrhy na zlepšení do krajské koncepce a prostřednictvím hejtmana kraje je postupuje na MŠMT

- ❖ Dává návrh na financování Minimálních preventivních programů a ostatních aktivit zaměřených na prevenci ze státních zdrojů (Metodický pokyn k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti MŠMT, s. 4-5).

Má práce se věnuje názorům žáků na školní preventivní strategii v okrese Brno – venkov a tento okres spadá pod Krajský úřad Jihomoravského kraje. Je důležité věnovat pozornost dokumentům tohoto kraje zaměřených na prevenci sociálně patologických jevů.

K základním dokumentům patří:

- **Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Jihomoravského kraje z února 2008**, který vychází ze Školského zákona č. 561/2004 Sb. Na s. 21, písm. d tohoto dokumentu se pojednává o Koncepci začlenění programu ZDRAVÍ 21 do vzdělávací činnosti, kdy nastavení krajské sítě škol podporující zdraví vychází z cíle č. 13 vládního programu ZDRAVÍ 21. Jde o strategii šíření podpory zdraví do škol v Jihomoravském kraji. Programy na podporu zdraví jsou vnímány jako jeden z prostředků primární prevence rizik ohrožujících zdraví a rizik sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Byly vytvořeny vazby se strategickými partnery programu „Podpory zdraví ve škole“ v našem kraji a zahájena činnost koordinačního týmu. **Hlavní cíle kraje:**

- podpora krajské koordinace šíření podpory zdraví do škol v oblasti meziresortní spolupráce a činnosti koordinačního týmu,
- rozšíření sítě škol v JMK formou dotační politiky kraje, podpory činnosti poradců programu Šíření podpory zdraví a začlenění podpory zdraví a výchovy ke zdraví do školního vzdělávacího programu,
- vzdělávání učitelů k podpoře zdraví a výchově ke zdraví.

V rámci prevence sociálně patologických jevů na s. 31 odst. II. 4.3. popisuje navrhovaná řešení:

- vytvářet zdravé sociální klima v prostředí školy,
- zkvalitnit programy specifické primární prevence realizované školami a školskými zařízeními i nestátními neziskovými organizacemi,
- vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti primární prevence,

- **Strategie protidrogové politiky na období 2005-2009 Jihomoravského kraje.**
Tato strategie, která vychází z Národní strategie protidrogové politiky. Strategie Jihomoravského kraje obsahuje souhrn dosavadního vývoje scény v kraji, SWOD analýzy protidrogové politiky kraje, stanoví hlavní cíle, v další části obsahuje akční plán, který konkretizuje cíle a opatření pro jednotlivé oblasti.
- **Strategie prevence kriminality Jihomoravského kraje na období 2009-2011.**
Popisuje analýzu kriminality včetně koncepcí a návrhů a opatření, východiska a definování priorit koncepce, návrhy řešení problémů, včetně Akčního plánu, který konkretizuje cíle a opatření pro jednotlivé oblasti.

Krajský úřad vyhlásil na rok 2010 následující dotační programy :

- ✓ **Dotační program na neinvestiční dotace pro oblast prevence kriminality na rok 2010.** V rámci tohoto programu přispívá na projekty zaměřené na sociální, situační prevenci a na informování občanů o možnostech ochrany před trestnou činností. Dotace může být poskytnuta na preventivní aktivity na sekundární či na terciální úrovni.
- ✓ **Dotace z rozpočtu Jihomoravského kraje pro oblast protidrogových aktivit pro rok 2010.** Jedná se o podporu protidrogových aktivit a služeb se zaměřením na specifickou primární prevenci sociálně patologických jevů, sekundární a terciární prevenci drogových závislostí. Mezi priority programu patří:
 - podpora specifické primární prevence s cílovou skupinou dětí a mládeže se zvýšeným rizikem výskytu sociálně patologických jevů;
 - podpora vzdělávání, analýza současného stavu a monitorování symptomů rizik v daných oblastech specifické primární prevence sociálně patologických jevů, sekundární a terciární protidrogové prevence;
 - podpora včasné diagnostiky, intervence a poradenství v daných oblastech specifické primární prevence sociálně patologických jevů, sekundární a terciární protidrogové prevence;
 - podpora nízkoprahových zařízení zaměřených na práci s uživateli drog a jejich blízkými;
 - podpora ambulantní/stacionární a substituční léčby uživatelů drog a práce s jejich blízkými;
 - podpora léčby a resocializace uživatelů drog v terapeutických komunitách;
 - podpora ambulantních a rezidenčních doléčovacích programů a programů chráněného bydlení, dílen a zaměstnání pro uživatele drog;

- podpora terénní výměnné služby zaměřené na kontaktování skryté populace drog a snižování rizik spojených s užíváním drog;
 - podpora péče o uživatele drog ve vězení a ve výkonu trestu.
- ✓ **Dotační program DO SVĚTA! 2010**, jehož prioritou je rozvoj lidských zdrojů, podpora spolupráce a partnerství právnických osob na území JMK vykonávajících činnost škol a školských zařízení se zahraničím a rozvojem jazykových znalostí žáků a studentů (www.kr-jihomoravsky.cz).

2.3 Působnost metodika prevence v PPP

Dle Metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti MŠMT (2007, s.5) metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně:

- Zajišťuje v PPP specifickou prevenci sociálně patologických jevů a realizaci preventivních opatření
- Koordinuje a metodicky vede školní metodiky prevence, svolává pravidelné pracovní porady a semináře, v případě i individuální odborné konzultace
- Na základě žádosti školy se podílí spolu se školským metodikem prevence a ostatními pedagogickými pracovníky na pomoci při řešení aktuálních problémů spojených se sociálně patologickými jevy
- Se všemi institucemi a organizacemi zabývajícími se prevencí na území kraje udržuje pravidelný kontakt
- Spolupracuje s krajským školským koordinátorem prevence
- Dále se v problematice specifické prevence vzdělává
- Minimální rozsah činnosti tohoto metodika v PPP je 0,5 úvazku, ale doporučuje se plný úvazek.

V rámci okresu Brno – venkov pracuje Pedagogicko - psychologická poradna ve městě Brně.

PPP se zaměřuje zejména na poskytování odborné péče a služeb v oblasti psychologické a speciálně pedagogické pro děti, žáky a studenty ve věku od 3 do 19 let, zabývá se diagnostikou, intervencí, reedukací, terapií a prevencí – individuální i skupinovou. Jedná se o:

- metodické vedení pedagogů, vychovatelů, přednášky a besedy pro pedagogy, rodiče, žáky
- prevence a řešení sociálně patologických jevů
- mapování terénu v oblasti sociálně patologických jevů, osvěta k dané problematice pro žáky, studenty, pedagogy, pomoc školám při řešení šikany, rasismu a dalších sociálně patologických jevů. Zahrnuje práci individuální i se třídami.

V rámci prevence sociálně patologických jevů organizuje PPP následující aktivity:

- **Adaptační program**, jehož cílem je usnadnit žákům získat a upevnit vzájemné vztahy, jak mezi žáky samotnými, tak i mezi žáky a pedagogy, rozvíjet komunikační dovednosti a schopnost týmové spolupráce, posilovat sebedůvěru, nastínit problematiku negativních společenských jevů.
- **Poruchy příjmu potravy**. Tento program je zaměřen na objasnění pojmů anorexie a bulimie, formování správného postoje k jídlu a seznámení žáků s kontakty na zařízení, která se zabývají tímto problémem.
- **Drogy – energetická bomba**, je zaměřen na to, aby žáci pochopili smysl a význam trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek, ukazuje na nebezpečnost drog.
- **Já a drogy nebo drogy a já?** Aktivita je zaměřena na rozvoj sebepoznání, kdy členové skupiny konfrontují své představy s představami ostatních.
- **Já jsem já – osobnost**. Jde o sebepoznání, jaké má jedinec hodnoty a čím se liší od ostatních, ujasnění si, co očekává od ostatních.
- **Klima třídy** Cílem je zmapování postavení žáků v třídním kolektivu, rozvoj komunikačních dovedností, vzájemná spolupráce celého kolektivu třídy, zvládání řešení konfliktů a prevence vzniku šikany.
- **Kruhy rozhodnutí** si kladou za cíl posouzení možných důsledků rozhodnutí, která se týkají zdraví.
- **Protidrogová prevence na I. stupni ZŠ**, která je zaměřená na motivování dětí ke zdravému životnímu stylu a rozvoji sebepoznávání.
- **Práce kurátora pro mládež**. Program je zaměřen na možnosti řešení výchovných potíží, popisuje činnost kurátora, seznamuje s institucemi, které

poskytují v této oblasti pomoc, a informuje žáky o negativních dopadech záškoláctví.

V rámci prevence nabízí PPP i aktivity **Státního zdravotního ústavu Praha**, které jsou realizovány detašovaným pracovištěm v Brně, Oddělením podpory zdraví, jde např. o:

- Cigaretka Retka
- Duševní hygiena
- Hrou proti AIDS
- Infekční nemoci – žloutenka
- Jak se (ne)stát závislákem
- Prevence kouření
- Pyramidáček – aneb o tom, to je dobré pro břicho
- Rizika výživových experimentů – anorexie, bulimie
- Pohlavně přenosné choroby
- Váhu neřeším, protože vím, co jím (<http://www.pppbrno-venkov.cz/>).

Z výše uvedených aktivit PPP je patrné, že nabízí školám velké množství programů, které jsou zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů a proto se stává pro školy nepostradatelným pomocníkem při prevenci a řešení krizových situací.

2.4 Působnost školy a školního metodika prevence

V této části se budu zabývat legislativním vymezením činnosti školy a školního metodika prevence v rámci prevence sociálně patologických jevů, se zaměřením na školní vzdělávací program, školní preventivní program a minimální preventivní program.

V první řadě je nutno uvést **Školský zákon č. 561/2004 Sb.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, který je uváděn pod názvem Bílá kniha, Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, v platném znění. Tento dokument uvádí v:

§ 5 odst. 3, že ředitel školy vydává **Školní vzdělávací program**

§ 30

(1) Ředitel školy vydá **školní řád** a ten upravuje:

a) podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole nebo školském zařízení a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky,

b) provoz a vnitřní režim školy nebo školského zařízení,

c) podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí,

d) podmínky zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení ze strany dětí, žáků a studentů..

Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti MŠMT uvádí (2007, s. 3), že do školního vzdělávacího programu, který vydává každá škola je včleněna i problematika prevence sociálně patologických jevů u dětí a tato problematika je zastoupena i v osnovách školy. Z toho vyplývá, že každý pedagogický pracovník se snaží o komplexní uplatňování prevence sociálně patologických jevů v oblasti zdravého životního stylu, společenské, přírodovědné, rodinné a občanské výchovy i v oblasti sociálně právní.

Ředitel školy vytváří podmínky pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů především tím, že:

- ❖ Zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole zaměřených na primární prevenci
- ❖ Podílí se na tvorbě, kontrole, realizaci a vyhodnocování Minimálního preventivního programu a zařazením Školního preventivního programu (strategie) do osnov a učebních plánů školního vzdělávacího programu školy
- ❖ Podílí se na řešení problémů, které vyvstanou s výskytem sociálně patologických jevů ve škole
- ❖ Jmenuje školního metodika prevence

Školní preventivní strategie:

- Patří k dlouhodobým preventivním programům školy a je součástí školního vzdělávacího programu
- Vychází z časových, personálních i finančních investic a snahou je dosažení nejvyšší efektivity
- Popisuje dlouhodobé a krátkodobé cíle a má dlouhodobé výsledky
- Přizpůsobuje se kulturním, sociálním i politickým okolnostem a struktuře školy
- Cílem je snížit výskyt sociálně patologických jevů ve škole

- Je zaměřena na pomoc jedinců z nejvíce ohrožených skupin
- Podporuje zdravý životní styl
- Dává podněty k vypracování Minimálního preventivního programu (MPP), na jehož tvorbě a realizaci se podílí všichni pedagogičtí pracovníci školy, podléhá kontrole České školní inspekce. Pro zabezpečení MPP a realizaci projektů souvisejících s MPP lze využít dotací MŠMT. (Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti MŠMT, 2007, s. 3-5).

V rámci výchovy proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance ukládá ředitelům škol **Metodický pokyn k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance** (Č.j.: 14 423/99 – 22) zabezpečení prevence těchto jevů, především výchovou k toleranci a zvyšováním pozitivních postojů k minoritám.

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví (Č.j.:10 194/2002 - 14), kde se uvádí způsob omlouvání žáků, postupy při neomluvené absenci ve škole, pokud jde o absenci do 10 hodin, řeší to s rodiči třídní učitel pohovorem, pokud se jedná o absenci delší než 10 hodin, svolává ředitel školy k řešení této situace výchovnou komisí. Pokud jde o neomluvenou nepřítomnost žáka delší než 25 hodin, posílá ředitel školy oznámení příslušnému orgánu sociálně-právní ochraně dětí, případně pověřenému obecnímu úřadu. Při opakovaném záškoláctví posílá ředitel školy hlášení o zanedbání školní docházky Policii ČR.

Podle **Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení** (Č.j.: 24 246/2008-6, čl.5) odpovídají ředitelé škol za systémové aktivity školy v této oblasti. Jde zejména o vytvoření **Programu proti šikanování**, jehož cílem je vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupracujícího prostředí ve škole. Součástí tohoto Programu je i **krizový plán**, který má za úkol eliminovat a minimalizovat škody v těch případech, kdy k šikaně dochází.

Tento Program proti šikanování se stává součástí Minimálního preventivního programu a na začátku školního roku s ním musí být seznámeni všichni žáci školy včetně jejich zákonných zástupců.

Funkci **školního metodika prevence** vymezuje **vyhláška č. 72/2005 Sb.**, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních v příloze č. 3, odst. II takto:

- ❖ Koordinuje tvorbu a kontrolu realizace preventivního programu školy
- ❖ Koordinuje a podílí se na realizování školních aktivit spojených s prevencí záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, nekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a ostatních sociálně patologických jevů (dále jen SPJ)
- ❖ Metodicky vede pedagogické pracovníky školy v oblasti prevence SPJ
- ❖ Koordinuje vzdělávání ostatních pedagogických pracovníků školy související s prevencí SPJ
- ❖ Připravuje a realizuje aktivity spojené se zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků-cizinců. Jde především o prevenci rasizmu, xenofobie apod.
- ❖ Podílí se na spolupráci školy s ostatními orgány státní správy i samosprávy, s metodikem preventivních aktivit a s odbornými pracovišti působícími v prevenci SPJ
- ❖ Kontaktuje odborná pracoviště a spolupodílí se na intervenci a následné péči při akutním výskytu SPJ
- ❖ Shromažďuje odborné zprávy a informace o žácích nacházejících se v péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence SPJ
- ❖ Vede písemné záznamy, které dokládají rozsah činnosti školního metodika prevence, všechna navržená i realizovaná opatření.
- ❖ V rámci informační činnosti se podílí na zajišťování a předávání odborných informací postihující oblast SPJ, zajišťuje prezentaci výsledků práce školy v prevenci, vede a aktualizuje databázi spolupracovníků školy na poli prevence SPJ.
- ❖ V poradenské činnosti zabezpečuje vyhledávání a orientační šetření žáků, u kterých je riziko výskytu SPJ, těmto jedincům i jejich rodičům poskytuje poradenské služby. Při výskytu varovných signálů naznačujících riziko SPJ u žáků či celých kolektivů spolupracuje s třídními učiteli. Připravuje podmínky integrace jedinců se specifickými poruchami chování ve škole a v případě potřeby koordinuje pomoc těmto žákům.

3. Preventivní strategie na vybraných ZŠ v okrese Brno - venkov

Nejprve uvedu základní informace o okrese Brno – venkov. Vznikl v roce 1960, jeho sídlem je město Brno, které obklopuje a je součástí Jihomoravského kraje. Rozloha okresu je téměř 1 500 km² a počet obyvatel přesahuje číslo 200 000.

Okres tvoří 187 obcí, z nichž je 13 měst a 10 městysů. Na území kraje se nachází téměř 120 mateřských, 31 základních a 14 středních škol

(http://czso.cz/xb/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_brno_venkov).

Dále se budu věnovat třem základním školám v Ivančicích, Oslavanech a Rosicích, které budou v následujícím textu označeny jako ZŠ č.1, ZŠ č.2 , ZŠ č.3

3.1 ZŠ č.1

Základní škola nese jméno prvního prezidenta České republiky. Součástí školy je i školní družina. Ve škole pracuje tří členná Školská rada a Sdružení rodičů. Na pozici školního metodika prevence došlo ve školním roce 2008-2009 ke změně.

Pár slov k historii města i školy, první zmínky o městě najdeme už v roce 1126 (http://www.ivancice.cz/r_mestoivancice_popis.php). Škola byla otevřena 6. a 7. září 1930 a dostala název „Jubilejní škola Masarykova“. Z toho vyplývá, že jde o zařízení s dlouholetou tradicí. Během let měnila svou tvář, poslední rozsáhlá rekonstrukce proběhla v roce 2000. Celá škola získala nově vybavené učebny, tělocvičnu a jídelnu, vše, co je potřebné k zajištění kvalitní moderní výuky, tak aby mohla poskytnout všem žákům co možná nejlepší základní vzdělání a vychovat z nich řádné občany.

Mezi priority školy patří klidná a přátelská atmosféra, založená na spolupráci všech žáků, učitelů i rodičů a důsledné naplňování metodického pokynu MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů a podpora dalšího vzdělávání všech pedagogických pracovníků

Ve školním roce 2008-2009 měla škola celkem 477 žáků, z toho na I. stupni v 10 třídách 203 a na II. stupni v 11 třídách 274 žáků, 32 pedagogických a 8 nepedagogických zaměstnanců.

Ve školním roce 2009-2010 má škola celkem 469 žáků rozdělených na I. stupni do 10 a na II. stupni do 11 tříd, 32 pedagogických a 8 nepedagogických zaměstnanců.

Škola vyučuje v 1.-2. a 6.-7. ročníku podle Školní vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, v ostatních ročnících podle vzdělávacího programu základní školy.

V rámci prevence sociálně patologických jevů jsou na škole vydány tyto dokumenty:

- Plán práce školy
- Školní řád
- Minimální preventivní program „Za lepší život našich dětí“
- Metodický pokyn – návykové látky, Krizový plán
- Metodický plán - šikana, Krizový plán
- Metodický pokyn – šetření a výslech policíí, Krizový plán

K důležitým dokumentům školy patří **Plán práce školy**, který na školní rok 2008-2009 zahrnuje oblast vyučování, která je zaměřena na zavádění nových metod a forem ve školní práci, uplatňování mezipředmětových vztahů. A část výchovnou, jejíž hlavním cílem je vytvořit ve škole klidné prostředí a vést žáky k upevňování správných návyků věnovat pozornost problémovým žákům, vytvářet správné vztahy žáků k dospělým i mezi sebou, vytvářet podmínky pro správné výchovné působení školy i rodiny, podporovat vztah k přírodě, vést žáky ke sportu, vytvářet u žáků správné pracovní návyky i vztah k práci a povinnostem, podporovat zájem o zájmovou činnost. Ve škole pracuje velké množství kroužků na I. stupni 18 a na II. stupni 11.

Velká pozornost je věnována i prevenci zneužívání návykových látek, kdy je potřebné věnovat zvýšenou pozornost žákům s problémovým vývojem a rizikovým chováním, sledování projevů zneužívání látek i ostatním sociálně patologickým jevům, především šikanování, vandalismu, a patologickému hráčství a navrhnout cílená opatření.

Další část plánu školy je věnována tématice ochrany člověka za mimořádných okolností, která je začleněna do vzdělávacího programu školy v rozsahu 6 vyučovacích hodin v každém ročníku.

Škola se věnuje velkou pozornost také dopravní výchově, která probíhá na dopravním hřišti v Oslavanech formou výchovně vzdělávacích akcí a soutěží.

Ve škole probíhá environmentální výchova, která vede žáky k aktivní účasti na ochraně životního prostředí. Tato výuka je začleňována do ostatních vyučovacích předmětů, žáci se také účastní vycházek do přírody, školy v přírodě, exkurze do čistírny

odpadních vod v Ivančicích a besed zaměřených na tuto tematiku (např. beseda s vedoucí odboru životního prostředí Městského úřadu).

Součástí tohoto dokumentu je i Učební plán, jehož součástí je i nabídka volitelných předmětů, Plán práce a Plán akcí, vycházek a exkurzí, který je zpracován podle jednotlivých ročníků, např. je zde uveden adaptační program pro třídní kolektivy pořádaný SVČ Ivančice, akce Kruhy rozhodnutí, Protidrogová prevence, Já jsem já, které realizuje metodik prevence PPP, Na slovíčko pane doktore s Radimem Uzlem, akcí zaměřenou na sexuální výchovu, programy pořádané Státním zdravotním ústavem Jak se nestát závislákem, Záškoláctví a šikana, Sexuální výchova.

Tento obsáhlý materiál uvádí přehledy žáků a pracovníků škol, kontrolní činnost apod., součástí je i množství příloh např. rozvrh hodin, plán ŠD a Školní řád.

Ředitel školy vydal **Školní řád**, který vychází z §30 zákona č. 561/2004 Sb., kde jsou popsána práva a povinnosti žáků i zákonných zástupců, provoz a vnitřní režim školy, podmínky zacházení s majetkem školy, pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků a závěrečná ustanovení.

Minimální preventivní program „Za lepší život našich dětí“ je zaměřen na všechny žáky, tak aby pochopili, že je život krásný i bez návykových látek. Cílem je, aby se do mimoškolních aktivit zapojilo co nejvíce žáků a tím se předešlo negativnímu působení nevhodného prostředí. Tento program je založen na spolupráci školy s nemocnicí v Ivančicích, PPP Brno-venkov a Policie ČR. Všichni pedagogičtí pracovníci ve spolupráci se školním metodikem práce začlenili boj proti patologickým jevům do plánů učiva.

K dalším materiálům patří **Metodický pokyn – návykové látky**, obsahuje vysvětlení základních pojmů, vyzdvihuje nutnost prevence zneužívání návykových látek. Popisuje postup školy v případě výskytu zneužívání návykových látek ve škole a zaměřuje se na záležitosti vyžadující okamžitá řešení a záležitosti dlouhodobější povahy. K této problematice patří i **Krizový plán**, kde je popsán přesný postup řešení nalezení drogy u žáků.

V **Metodickém plánu – šikana** jsou vymezeny základní pojmy tohoto jevu, popsány jednotlivé vývojové stupně tohoto jevu, postup při zjištění šikany a důraz je kladen na prevenci. Součástí materiálu je i popis kyberšikany. K tomuto metodickému plánu je vydán i **Krizový plán**, který obsahuje přesný popis řešení.

Metodický pokyn – šetření a výsledky policíí se věnuje případům, kdy vstupuje policista do budovy školy, dále se zabývá postupem, pokud Policie vyžaduje

předvedení, předvolání, podání vysvětlení a výslech žáků. Je popsána i situace, pokud se zaměstnanec školy stane svědkem trestné činnosti nebo se o ní dozví. Krizový plán popisuje postup při šetření policií ve škole a stejně tak i postup zaměstnance školy.

Dle **Výroční zprávy školy roku 2008-2009** se na realizaci Minimálního preventivního programu podíleli všichni pedagogičtí pracovníci, nicméně koordinátorem byl školní metodik prevence. Vhodnými aktivitami, spoluprací s rodiči a maximálním zapojením žáků do volnočasových aktivit se dařilo předcházet a minimalizovat sociálně patologické jevy ve škole. Do zájmových a mimoškolních aktivit se zapojilo 442 žáků. Všichni pedagogové se do Minimálního preventivního programu zapojili tím, že problematiku sociálně patologických jevů začlenili do plánu učiva. Ve škole se v tomto období řešil 1 případ zneužívání návykových látek u 14-ti letého žáka a 5 případů záškoláctví u dětí ve věku 11 až 15 let. Škola neřešila žádný případ šikany, gamblingu, kriminality či rasismu. Příkladnou spoluprací školního metodika prevence, výchovného poradce, všech pedagogů, vedení školy, rodičů a metodika prevence PPP se dařilo rychle řešit všechny vzniklé situace spojené s výskytem těchto negativních jevů ve škole.

Na základě bližšího seznámení s aktivitami školy musím uvést, že všichni pedagogičtí pracovníci i školní metodik prevence v čele s ředitelem školy se snaží, aby ve škole panovala přátelská atmosféra, aktivně se účastní jak přípravy, tak realizaci všech programů zaměřených na prevenci rizikových projevů chování, ať už jde o programy uskutečňované v rámci výuky nebo o akce spojené s volnočasovými aktivitami.

3.2 ZŠ č.2

Ve školním roce 2009-2010 došlo na této škole ke změně, kdy funkci školního metodika prevence převzala nová pracovnice školy.

První písemná informace o městě je z roku 1104 a historie je spojena s prvním ženským cisteriánským kostelem na Moravě, který byl založen roku 1225. Původně šlo o zemědělskou a vinařskou obec, která se později změnila ve významné hornické město, ve kterém probíhala těžba černého uhlí. Dominantou města byla v letech 1920 - 1993 tepelná elektrárna. Dnes má město přibližně 4 500 obyvatel a stalo se významným společenským, kulturním a sportovním centrem

http://www.oslavanymesto.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=11318&id=79054&p1=1503).

Budova školy byla předána do užívání 9. září 1928 jako Měšťanská škola. Později, v roce 1963, byla přistavena další, nová školní budova. Obě budovy prošly v letech 2002-2005 řadou rekonstrukcí, byly zbudovány nové, modernější učebny, zejména počítačová učebna svými parametry předběhla dobu a i dnes se řadí mezi špičkové odborné pracovny. V letech 2005-2006 byl vybudován víceúčelový sportovní areál a moderní dětské dopravní hřiště. Dnes probíhá ve starší budově výuka I. stupně a v novější výuka II. stupně. Součástí školy je i školní jídelna. Na škole působí Školní parlament a šestičlenná Školská rada.

Ve školním roce 2008-2009 měla škola celkem 466 žáků, z toho na I. stupni v 11 třídách 229 a na II. stupni v 9 třídách 237 žáků, 31 pedagogických a 8 nepedagogických zaměstnanců a 8 zaměstnanců školní jídelny.

Ve školním roce 2009-2010 má škola celkem 469 žáků rozdělených na I. stupni do 10 a na II. stupni do 11 tříd, 32 pedagogických a 8 nepedagogických zaměstnanců.

Škola vyučuje v 1.-2. a 6.-7. ročníku podle Školního vzdělávacího programu ZŠ „Naše škola“, v ostatních ročnících podle vzdělávacího programu základní školy.

V rámci prevence sociálně patologických jevů jsou na škole vydány tyto dokumenty:

- Koncepční záměry a plán práce
- Minimální preventivní program
- Školní řád
- Metodický pokyn – návykové látky, Krizový plán
- Metodický plán - šikana, Krizový plán
- Metodický pokyn – šetření a výslech policií, Krizový plán

Koncepční záměry a plán práce na školní rok 2008/2009

Ve svých dlouhodobých cílech se škola zaměřuje především na kvalitní přípravu všech žáků školy v rámci výchovně vzdělávacího procesu, na respektování osobnosti dítěte, na vytvoření otevřené, klidné a přátelské atmosféry, která bude založená na spolupráci, na prohlubování spolupráce školy a rodiny a na zlepšování vybavení školy a na realizaci dalších stavebních úprav školy.

Škola ve svém vzdělávacím programu preferuje především výuku cizích jazyků, informatiky, ekologické a dopravní výchovy. Tomuto zaměření odpovídá i skladba

volitelných předmětů. Povinná výuka cizího jazyka - anglického je zahájena ve 3. ročníku. Od 7. ročníku je jako volitelný předmět zařazen druhý jazyk. Škola věnuje velkou pozornost dopravní výchově, která probíhá ve spolupráci s BESIPem a DDM Oslavany na dopravním hřišti školy. Školní poradenské pracoviště vyvíjí aktivity zaměřené na žáky se speciálními vzdělávacími poruchami a věnuje zvýšenou pozornost i nadaným žákům.

Téma ochrany člověka za mimořádných situací je zařazeno v každém ročníku, na I. stupni v rámci předmětu prvouka, na II. stupni je součástí výchovy ke zdraví. V průběhu školního roku se uskutečnila řada soutěží. Škola se také zapojila do různých projektů např. YOUTO 2009 - mezinárodní tábor ve Francii, projekt realizovaný ve spolupráci s policií ČR „Jezdíme s úsměvem“ a další. Dále je prohlubována spolupráce s DDM, ZUŠ, MŠ DUHA, obecně prospěšnou organizací při ZŠ, Městem, KIS, Městskou knihovnou, Tělovýchovnou jednotou, Sokolem Padochov, Orlem, Vlastivědným spolkem Rosicko-Oslavanska, Hasičským záchranným sborem a okolními ZŠ.

Minimální preventivní program na školní rok 2008/2009. Je dělen do dvou částí, první je zaměřená na akce a úkoly, jejichž realizace probíhá průběžně v celém školním roce. Druhá část popisuje jednorázové akce, které jsou naplánované na období 1. a 2. pololetí.

V části první je zaměřena pozornost na spolupráci s metodikem prevence v PPP a dalšími odbornými pracovníky, s městem, městskou policií, DDM, ZUŠ, městskou knihovnou a místním kinem. Dále je větší pozornost věnována prezentaci problematiky prevence sociálně patologických jevů na webových stránkách školy, která je zaměřená na zlepšení informovanosti, jak žáků, tak rodičů. Škola se snaží využít mezipředmětové vztahy a podporovat všechny projekty, jež motivují žáky ke vhodnému využívání volného času. Zaměřuje se především na projekty ekologicky zaměřené a podporující zdravý životní styl.

Druhá část se věnuje realizaci jednorázových akcí, např. v 1. pololetí Kapka prevence - projekt Policie ČR, zaměřený na dopravní výchovu, Maxův zápisník - celoroční akce Policie ČR zaměřená na zneužívání návykových látek, kriminalitu a bezpečnost v silničním provozu, adaptační pobyt v Lesonicích, přednášky Poruchy příjmu potravy a Drogy – energetické bomba realizované metodičkou prevence z PPP, Různě sportovně zaměřené akce a exkurze, např. do Strojírny Oslavany.

Ve 2. pololetí jde o zimní lyžařský výcvik pro žáky 7. ročníků, besedu s pracovníky Městské policie o kriminalitě, návštěva Nemocnice Ivančice, ozdravný

pobyt žáků v Chaloupkách, divadelní a filmová představení, plavecký výcvikový kurz pro žáky 3. tříd, Květinový den vyhlášený Ligou proti rakovině Praha a velké množství sportovních akcí.

V další části MMP jsou popsány konkrétní témata, která jsou probírána v jednotlivých předmětech.

Ve **Školním řádu** jsou popsána práva a chování žáků, docházka do školy, omlouvání nepřítomnosti ve škole, zacházení se školním majetkem, přesuny žáků do pracoven, chování žáků ve školní jídelně, žákovské služby ve třídách, režim v šatnách, vnitřní režim školy a informace pro rodiče žáků.

Ve **výroční zprávě o činnosti školy ve školním roce 2008/2009** se uvádí, že bylo zjištěno 51 hodina neomluvené absence. Ve škole v 7 případech udělili druhý stupeň z chování a v 1 případě třetí stupeň. Tento školní rok byl velmi náročný, ale je celkově hodnocen jako úspěšný. Zodpovědný a konstruktivní přístup všech žáků, pedagogických pracovníků i ostatních zaměstnanců školy má velký podíl na zvládnutí všech náročných úkolů. Dále pokračuje velmi dobrá spolupráce se zřizovatelem školy, Městem Oslavany. Žáci se aktivně účastnili různých soutěží a projektů, ve kterých se jim mimořádně dařilo. Ve školním roce došlo k velkým investicím zřizovatele na rekonstrukci a úpravu školní budovy. Z důvodu ekonomické krize došlo ke krácení příspěvku na provoz školy a z tohoto důvodu nebyly realizovány všechny původní plány. Škola vychází z dlouhodobé velmi úspěšné tradice a stále si udržuje vysokou kvalitu vzdělání.

Škola vytváří všechny předpoklady, aby se v ní žáci i pedagogové cítili dobře, ředitel poskytuje prostor jak pedagogům, tak i žákům k přípravě i realizaci různých aktivit zaměřených na prevenci rizikového chování a sám je jejím aktivním propagátorem a účastníkem.

3.3 ZŠ č.3

Tato škola se nachází ve městě, které je asi 10 km vzdálené od Brna. Součástí školy je školní družina a školní jídelna.

Pár slov z historie. První písemná zmínka o městě pochází z roku 1259. V minulosti bylo významným hornickým městem. V současné době má město kolem 5 500 obyvatel. Město se nachází ve známé turistické oblasti spojené s rozsáhlými lesy.

Díky své poloze v blízkosti města Brna probíhá ve městě rozsáhlá výstavba nových bytů a domů a tím se postupně mění původní ráz krajiny i města. (http://www.rosice.cz/www/page.php?_id=104)

Ve školním roce 2008-2009 měla škola celkem 459 žáků, z toho na I. stupni v 10 třídách 250 a na II. stupni v 9 třídách 209 žáků, 33 pedagogických a 8 nepedagogických zaměstnanců a 5 zaměstnanců školní jídelny.

Škola vyučuje v 1.-2. a 6.-7. ročníku podle Školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání ZŠ, v ostatních ročnících podle vzdělávacího programu základní školy. Škola je zaměřena na:

- Rozvoj školních poradenských služeb pro rodiče, žáky a pedagogy
- Vytváření pozitivního sociálního klimatu školy
- Environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu
- Počítačovou gramotnost žáků
- Zavádění nejmodernějších technických prvků a moderních metod do vyučování

Škola má vypracovaný „Rámcový dlouhodobý plán EVVO (environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty)“, který je konkretizován na každý školní rok v „Realizačním plánu EVVO“. Každý měsíc je zařazeno do výuky všech ročníků nové ekologické téma. Škola má propůjčený titul „Škola udržitelného rozvoje“ od klubu ekologické výchovy, jako ocenění za činnost celé školy v EVVO. Škola je členem Klubu ekologické výchovy a je zařazena do systému škol M.R.K.E.V. Předávání informací o aktuálních aktivitách školy je pomocí nástěnek, zveřejňováním ve školním časopise Rosník i v městském zpravodaji Rosa.

V oblasti péče o prostředí ve škole a v okolí školy vyvíjí aktivity zejména ekologický kroužek Kamarádi. Ve škole probíhá spousta akcí zaměřených právě na tuto oblast např. ve škole se třídí odpad, je organizována soutěž ve sběru starého papíru. Škola spolupracuje s MěÚ, i s jeho odborem životního prostředí, se ZOO Brno, kde žáci školy adoptovali 4 zvířata.

V rámci EVVO škola pořádá velké množství akcí, např. vzdělávací pořady „Peří, chlupy, šupiny“, „Šaty dělají člověka“, „Jak vyžrát na zimu“, „Co vyprávěl starý pařez“, „Zvířata v péči člověka“.

Ve školním roce 2008-2009 obhájila škola na další dva roky titul Ekoškola a byl jí na období 2009-2011 propůjčen titul Škola udržitelného rozvoje.

V oblasti mimoškolních a volnočasových aktivit spolupracuje s Občanským sdružením při ZŠ, které sdružuje finanční prostředky na zabezpečování těchto aktivit. Ve škole působí velké množství různě zaměřených kroužků, které žáci hojně využívají.

Ve škole pracuje i školní poradenské pracoviště, jejímiž členy je výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, dva školní speciální pedagogové a ředitel školy. Toto pracoviště se zaměřuje především na:

- Výchovu a vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami,
- Péči o žáky nadané i o žáky, kterým se ve škole nedaří,
- Problematiku spojenou se školní docházkou,
- Kariérní poradenství,
- Prevenci sociálně patologických jevů a závadového chování.

Ve školním roce 2008-2009 bylo ŠPP zaměřené na podporu budování pozitivního klimatu ve třídách, rozvoj komunikačních dovedností pedagogů v konfliktních situacích a na prevenci syndromu vyhoření učitelů.

V rámci prevence sociálně patologických jevů jsou na škole vydány tyto dokumenty:

- Školní preventivní strategie ZŠ
- Minimální preventivní program
- Školní řád
- Vnitřní předpis ZŠ k prevenci a řešení šikanování mezi žáky
- Vnitřní předpis ZŠ pro postup v případě zneužívání návykových látek

Školní preventivní strategie ZŠ vychází z Metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (MŠMT, Čj.:20 006/2007-51) a je součástí Školního vzdělávacího programu ZŠ Rosice. Tato Školní preventivní strategie slouží jako podklad ke zpracování Minimálního preventivního programu.

Realizace **Minimálního preventivního programu na školní rok 2008/2009** probíhala jako součást výuky, prostřednictvím volnočasových aktivit a spoluprací s rodiči žáků.

Z volnočasových aktivit můžeme jmenovat např. fyzikální, výtvarný a eko kroužek, Dys-klub a kroužek zaměřený na tvorbu školního časopisu.

Jako preventivní program proti závadovému chování o přestávkách působí na I. stupni Vánoční rallye a Král kuliček. Na II. stupni to je košíková a šipky.

K jednorázovým aktivitám na I. stupni patří adaptační pobyt pro žáky 4. ročníku, dopravní výchova realizovaná ve spolupráci s Policií ČR, vycházka „Bezpečně do školy“, projekt „Kapka“, dopravní výchova realizovaná ve spolupráci s BESIPem, dopravní výchova – pracovní sešit „Ajax“, dopravní výchova Amavet, dopravní výchova realizovaná ve spolupráci s DDM, „Na silnici nejsi sám“, den zdraví a pohádkový les. Na II. stupni jde především o adaptační pobyt pro žáky 6. ročníku, zapojení do celostátní akce „Světlušky“ na pomoc zrakově postiženým, den zdrav, běh za zdravím a akce ke dni dětí.

Ve Školním řádu jsou vymezena práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců, provoz a vnitřní režim školy, povinnosti pracovníků školy, podmínky pro zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků a jejich ochranu před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí, podmínky zacházení s majetkem školy, pravidla hodnocení výsledků vzdělávání žáků.

Ve školním roce 2008-2009 bylo na škole řešeno:

- 8 případů v oblasti podezření na šikanování žáků. Řešení těchto případů probíhalo ve spolupráci členů školního poradenského pracoviště, třídních učitelů a rodičů. V 5 případech nebylo toto podezření potvrzeno. Ve 3 případech byli žáci hodnoceni sníženou známkou z chování v souladu se školním řádem. Těmto případům bude i nadále věnována zvýšená pozornost.
- 8 případů, kdy žáci kouřili, či drželi cigaretu ve škole a na akcích pořádaných školou. Projednávání všech případů probíhalo dle Vnitřního předpisu ZŠ. Jednotlivé případy byly projednány s rodiči žáků, třídním učitelem, školním metodikem prevence i s konkrétním žákem. Všichni žáci byli potrestáni sníženým stupněm z chování a kopie zápisu byla postoupena kurátorovi pro mládež při sociálním odboru MěÚ.
- Se 3 rodiči žáků II. stupně školy byl veden pohovor, kterým byli upozorněni na známky sebepoškozování dětí a byla jim nabídnuta odborná pomoc školního psychologa.
- V 31 případech upozornili třídní učitelé na přestupky proti školnímu řádu, z tohoto počtu bylo 17 případů posouzeno jako hrubé porušení školního řádu, kdy se jednalo o zneužití či držení návykových látek ve škole nebo na akcích pořádaných školou, ublížení žákům a agresi, nevhodné chování ve vyučování i vůči učitelům a opakované neplnění školních povinností. Všechny případy projednávala pedagogická rada.

- 11 případů porušení školního řádu bylo předáno k projednání kurátorovi pro mládež při sociálním odboru MěÚ, který se podílel na řešení jednáním s jednotlivými rodiči. Ve 3 případech doporučil pobyt žáka ve středisku výchovné péče, ve 2 případech ambulantní spolupráci s tímto zařízením a 1 žák byl hospitalizován v DPL Velká Bíteš.
- V rámci preventivní práce pomáhal školní psycholog řešit případ verbálního a fyzicky agresivního chování ve třídě 1. A. Program zaměřený na vytváření a posilování bezpečného prostředí ve třídě probíhal 2 měsíce a ve výsledku měl pozitivní efekt.

Z výše popsaných informací je zřejmé, že se škola v minulém roce potýkala s velkým množstvím projevů rizikového chování žáků. Ve výsledku je ale zřejmá aktivní účast všech pedagogických pracovníků, včetně ŠPP, při řešení vzniklých problémů, tak aby byla ve škole vytvořena otevřená, klidná a přátelská atmosféra. Na velmi vysoké úrovni je spolupráce školy s městským úřadem, kdy město poskytuje, jak prostory k pořádání různých akcí školy, tak finanční pomoc, která umožňuje škole pořádat akce, kterých se mohou zúčastnit i žáci, jejichž rodiče se potýkají s finančními problémy.

Z **Výroční zprávy o činnosti školy za školní rok 2008-2009** vyplývá, že škola je na velmi vysoké úrovni a zaměřuje se na ekologii. Její začleňování téměř do všech aktivit přineslo škole řadu významných ocenění, ať už jde o titul „Škola udržitelného rozvoje“ nebo „Ekoškola“.

4. Názory žáků na ŠPS

Součástí mé diplomové práce je i dotazníkové šetření, kterým zjišťuji názory žáků ZŠ na školní preventivní strategii, která je realizována v Minimálním preventivním programu školy na konkrétní školní rok. Protože jsem se zabývala těmito programy ve školním roce 2008 – 2009, proběhlo dotazníkové šetření na konci tohoto školního roku. Dotazník, který je součástí příloh, jsem předkládala žákům vybraných základních škol.

2.1 Metodologická východiska

Cílem empirické části mé diplomové práce je pomocí dotazníkového šetření, prováděného na vybraných ZŠ, zjistit názory žáků na školní preventivní strategii.

Dotazník, kterým zjišťuji názory žáků, jsem zvolila, protože tato metoda pro shromažďování dat pomocí písemně zadaných otázek je jednou z nejpoužívanějších metod v pedagogice (Průcha, 1995, s. 35-107). Skalková uvádí, že (1985, s. 86), „je to metoda, která shromažďování dat zakládá na dotazování osob; charakterizuje se tím, že je určena pro hromadné získávání údajů“. Jeho velkou výhodou je pokrytí většího počtu respondentů v krátkém časovém úseku.

V souladu s cílem diplomové práce jsem stanovila následující hypotézy:

- H 1** 80 % oslovených žáků hodnotí preventivní programy dobře a velmi dobře
- H 2** nejvíce respondentů by si přálo, aby hodiny zaměřené na problematiku sociálně patologických jevů, byly věnovány drogové problematice
- H 3** povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenost např. s drogami a přednášky policistů jsou preferovány více jak 60 % žáků
- H 4/1** žáci 4. tříd se nejčastěji svěřují s osobními problémy své matce
- H 4/2** žáci 9. tříd se nejčastěji svěřují s osobními problémy svým kamarádům

Charakteristika výběrového souboru.

Mé dotazníkové šetření bude probíhat na základních školách v okrese Brno – venkov. Vybrala jsem v tomto regionu školy, které mají 1. i 2. stupeň. Do své práce jsem zahrнула tři ZŠ, a to Základní školu T.G. Masaryka Ivančice, Základní školu Oslavany a Základní školu Rosice. Rozhodla jsem se, že šetření budu provádět ve 4. třídách a v posledním ročníku 2. stupně, tj. v 9. třídách. Dále budu tyto školy označovat ZŠ č.1, ZŠ č. 2 a ZŠ č.3.

Struktura otázek dotazníku

Dotazník (viz příloha č.1) má celkem 13 otázek, obsahuje otázky uzavřené i otevřené, ve kterých respondenti vyjadřují svůj názor.

Uzavřené - strukturované otázky se vyznačují tím, že nabízí respondentovi volbu mezi dvěma či více alternativami. Mohou být zcela uzavřené – dichotomní, např. odpověď ano – ne. Případně se může jednat o položky s více volbami, např. ano – ne – nevím (Skalková, 1985, s. 88).

Užívám i otázky uzavřené, jež nabízí seznam odpovědí a v závěru jsou doplněny otevřenou možností volné odpovědi např. jiné (Skalková, 1985, s. 88).

Otázky otevřené – nestrukturované jsou takové, které nabízí vztahový rámec, ale neurčují obsah ani formu odpovědi. Respondent určuje délku své odpovědi, sám rozhoduje, co uvede (Skalková, 1985, s. 88).

V dotazníku jsem užila v otázce č. 10 vyjadřování odpovědi pomocí škály. Škálové položky mají pevně stanovené alternativy. Umísťují reagujícího respondenta na určitý bod na škále (Skalková, 1985, s. 88).

První část otázek, tj. otázka č. 1 až 3, se týká základních informací o respondentech, jedná se o zjištění pohlaví, navštěvované třídy a věku.

Otázka, č. 4, se týká vztahu respondentů ke školním pravidlům.

V další části, otázka č. 5 až 7, jsem zjišťovala množství a kvalitu hodin věnovaných sociálně patologickým jevům ve školním roce.

V otázce č. 8 se respondenti vyjadřovali k tématům, kterým by se tyto hodiny měly věnovat.

V deváté otázce se respondenti vyjadřovali k průběhu hodin, zejména, které metody by ve výuce preferovali.

Poslední část otázek, tj. č. 10 až 13, se zabývá situací, kdy se ve škole sociálně patologické jevy již vyskytly.

Desátá otázka má za úkol zjistit, zda si respondenti v případě výskytu sociálně patologických jevů mohou s pedagogy ve škole otevřeně promluvit. V této otázce se respondenti vyjadřují pomocí vícestupňové škály, kdy jednička znamená, že mohou mluvit úplně otevřeně a číslo 10 znamená, že nemohou s učiteli hovořit o těchto problémech vůbec.

Otázka č. 11 se zabývá pohodou ve škole, především, zda jsou respondenti vzhledem k velkému množství povinností ve škole pod tlakem.

Další část dotazníku, otázka č. 12, zjišťuje, zda při výskytu problémů spojených se sociálně patologickými jevy, mají respondenti možnost o těchto problémech s dospělými ve škole mluvit.

V poslední otázce dostali respondenti možnost vyjádřit, s kým by o problémech mluvili.

Při vytváření dotazníku jsem spolupracovala se školními metodičkami prevence na jednotlivých školách. Pracovní verzi jsem předložila k vyplnění žákům třídy 4.A a 9.A na Základní škole č.1. Ukázalo se, že formulace otázek je správná, respondentům vyplňování dotazníků nečinilo žádné potíže. Menší problémy měli žáci 4. třídy s otázkou č. 10, kdy měli vyjádřit svůj postoj ve škále 1-10. Avšak tento problém se mi podařilo odstranit vysvětlením, návodem, jak svůj postoj vyjádřit.

Technika sběru dat

Kompletní sběr dat probíhal na základě souhlasu jednotlivých ředitelů základních škol na konci školního roku 2008-2009, konkrétně od 1. do 15. června 2009. Dotazník jsem osobně předkládala v devátých třídách ZŠ č. 1 a ZŠ č.2, ve čtvrtých třídách těchto škol dotazníky předkládali třídní učitelé. V ZŠ č. 3 dotazníky předkládal školní metodik prevence ve spolupráci s třídními učiteli. Celkem jsem zadala 257 dotazníků, v ZŠ č.1 81, v ZŠ č.2 99 a v ZŠ č.3 77 dotazníků.

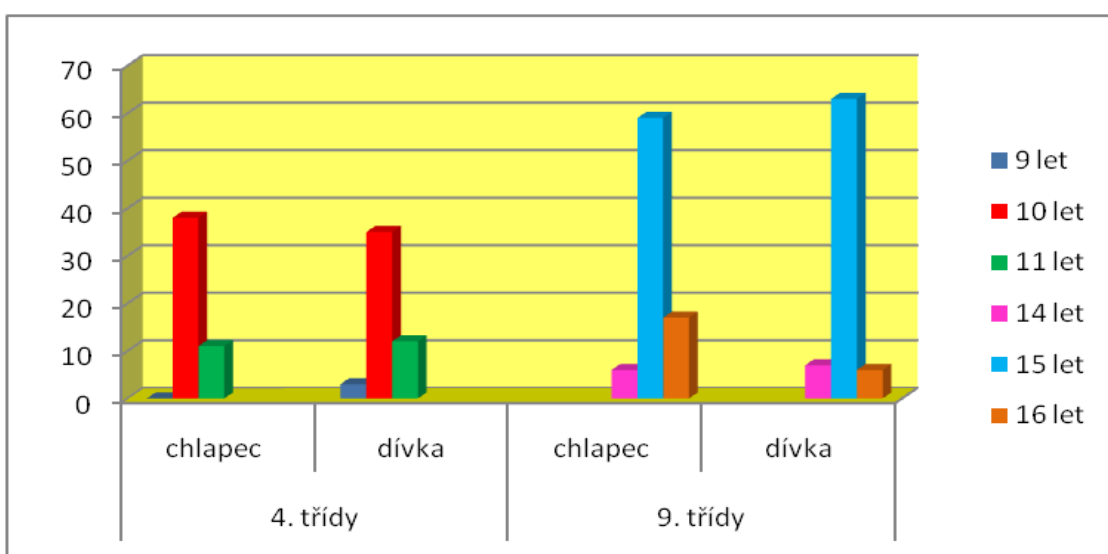
Možnosti praktického využití diplomové práce

Praktické využití své práce vidím zejména pro školní metodiky prevence škol, ve kterých jsem prováděla dotazníkové šetření. Výsledky šetření mohou ukázat na praktické naplnění minimálního preventivního programu a mohou poskytnout pomoc při realizaci minimálního preventivního programu na další školní roky.

4.2 Analýza a interpretace výsledků průzkumu

Věk	4. třídy		9. třídy		Celkem odpovědí		
	chlapec	dívka	chlapec	dívka	chlapec	dívka	
9 let	0	3			0	3	3
10 let	38	35			28	35	63
11 let	11	12			11	12	23
14 let			6	7	6	7	13
15 let			59	63	59	63	112
16 let			17	6	17	6	23
Celkem	49	50	82	76	131	126	257

Tabulka č. 1, rozdělení respondentů, zpracováno na základě sběru autora

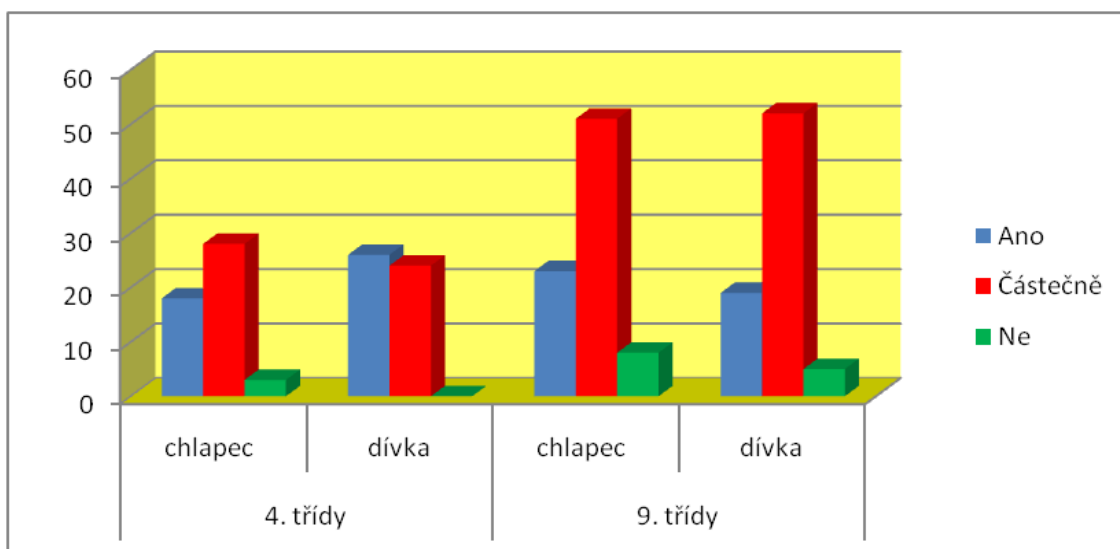


Graf č. 1, rozdělení respondentů, zpracováno na základě sběru autora

Celkem odpovídalo 257 respondentů, větší byl počet chlapců než děvčat. Pro lepší přehlednost jsou údaje o respondentech k otázkám 1 až 3, které zjišťují pohlaví, třídu a věk, uvedeny v tabulce č.1 a grafu č.1.

Souhlasíš se	4. třídy		9. třídy		Celkem odpovědí		
	chlapec	dívka	chlapec	dívka	chlapec	dívka	
školními pravidly							
Ano	18	26	23	19	41	45	86
Částečně	28	24	51	52	79	76	155
Ne	3	0	8	5	11	5	16
Celkem	49	50	82	76	131	126	257

Tabulka č.2, souhlas se školními pravidly, zpracováno na základě sběru autora



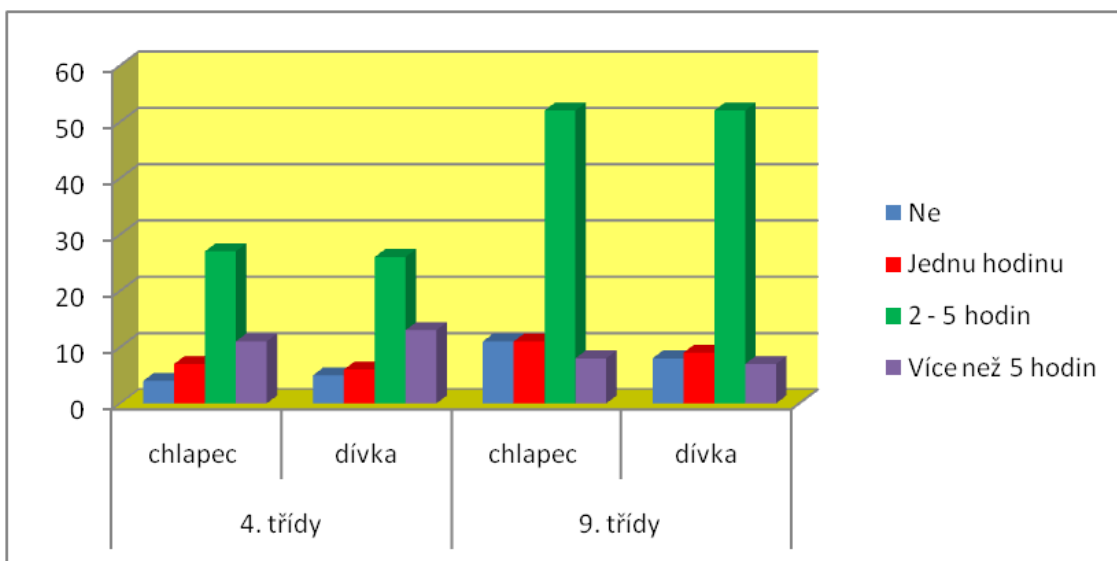
Graf č. 2, souhlas se školními pravidly, zpracováno na základě sběru autora

Otázka č. 4 zjišťuje zda respondenti souhlasí se školními pravidly. Většina respondentů, jak ve čtvrtých, tak devátých třídách uvádí, že s pravidly souhlasí a částečně souhlasí. Při zjišťování, proč respondenti mají výhrady ke školním pravidlům, jsem zjistila, že v některých školách je zakázáno v prostorách školy užívat žvýkačky. Respondentům v devátých třídách nejvíc vadí, že nemohou používat mobilní telefony v prostorách školy (viz. Tabulka č.2 a Graf č.2).

Počet hodin k návykovým látkám a kriminalitě	4. třídy		9. třídy		Celkem odpovědí		
	chlapec	dívka	chlapec	dívka	chlapec	dívka	
Ne	4	5	11	8	15	13	28
Jednu hodinu	7	6	11	9	18	15	33
2 - 5 hodin	27	26	52	52	79	78	157
Více než 5 hodin	11	13	8	7	19	20	39
Celkem	49	50	92	76	131	126	257

Tabulka č.3, počet hodin k soc. patol. jevům, zpracováno na základě sběru autora

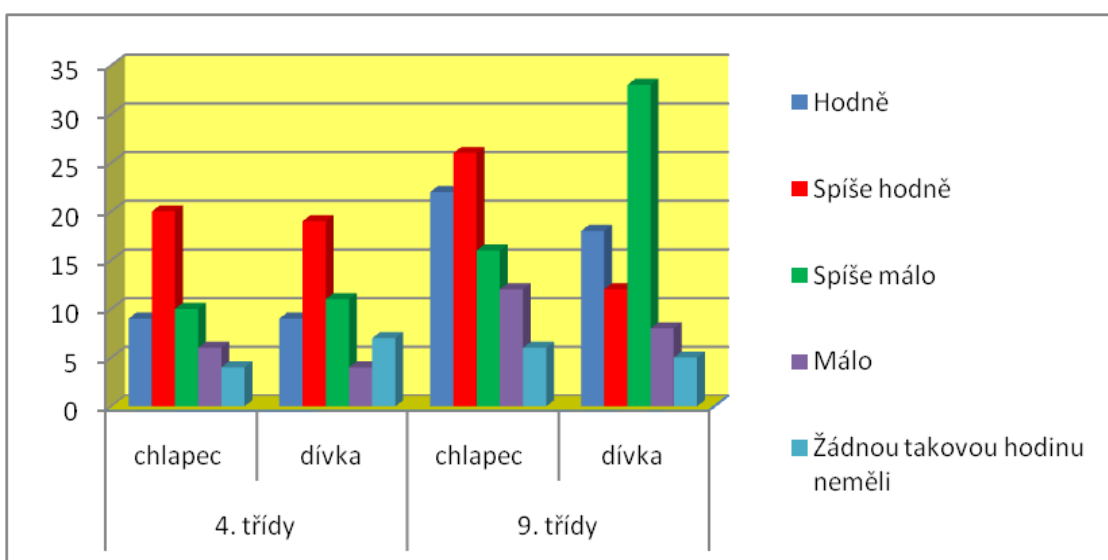
Otázka č. 5 zjišťuje, kolik hodin měli respondenti ve školním roce zaměřených na problematiku sociálně patologických jevů. Většina respondentů uvádí, že absolvovali 2 až 5 hodin. V téhle odpovědi se shodli respondenti z obou tříd. Nejsou rozdíly ani mezi dívkami a chlapci. Dle informací od třídních učitelů měli žáci, dle plánu práce ve školním roce více než 5 takto zaměřených hodin (viz. Tabulka č.3 a Graf č.3).



Graf č.3, počet hodin k soc. patol. jevům, zpracováno na základě sběru autora

Kolik hodin bylo	4. třídy		9. třídy		Celkem odpovědí		
	chlapec	dívka	chlapec	dívka	chlapec	dívka	
Hodně	9	9	22	18	31	27	58
Spíše hodně	20	19	26	12	46	31	77
Spíše málo	10	11	16	33	26	44	70
Málo	6	4	12	8	18	12	30
Žádnou takovou hodinu neměli	4	7	6	5	10	12	22
Celkem	49	50	82	76	131	126	257

Tabulka č.4, počet hodin k soc. patol. jevům, zpracováno na základě sběru autora



Graf č.4, počet hodin k soc. patol. jevům, zpracováno na základě sběru autora

Otázka č. 6 se zabývá názorem respondentů, zda bylo takových hodin málo či hodně.

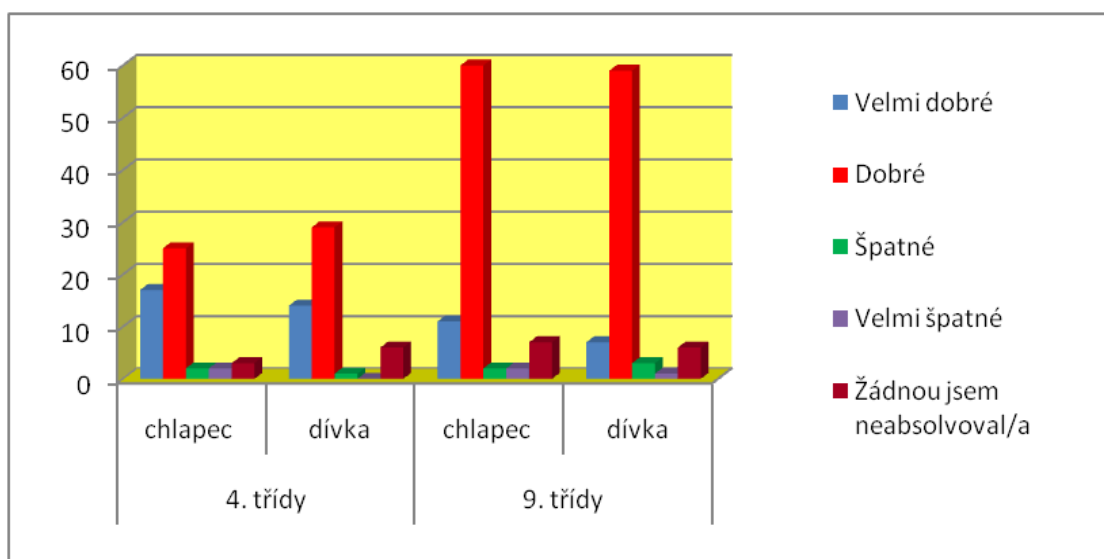
Dle získaných informací je zjevné, že se respondenti nejčastěji vyjadřují, že těchto hodin bylo spíše hodně.

Ale jsou tu rozdíly v 9. třídách, kde si chlapci myslí, že hodin bylo spíše hodně a naopak u dívek převládá názor, že hodin bylo spíše málo. Tyto rozdílné výsledky nám ukazují, že by bylo vhodné v rámci plánování aktivit zaměřených na tuto problematiku, věnovat této skupině větší pozornost.

Část respondentů uvádí, že žádnou takovou hodinu neabsolvovali. U 4. tříd je to především u žáků 4.B ZŠ č.1, kteří v tomto školním roce měli velký počet absencí z důvodu výskytu různých onemocnění (viz. Tabulka č.4 a Graf č.4).

Tyto hodiny byly	4. třídy		9. třídy		Celkem odpovědí		
	chlapec	dívka	chlapec	dívka	chlapec	dívka	
Velmi dobré	17	14	11	7	28	21	49
Dobré	25	29	60	59	85	88	173
Špatné	2	1	2	3	4	4	8
Velmi špatné	2	0	2	1	4	1	5
Žádnou jsem neabsolvoval/a	3	6	7	6	10	12	22
Celkem	49	50	82	76	131	126	257

Tabulka č.5, úroveň hodin k soc. patol. jevům, zpracováno na základě sberu autora



Graf č.5, úroveň hodin k soc. patol. jevům, zpracováno na základě sberu autora

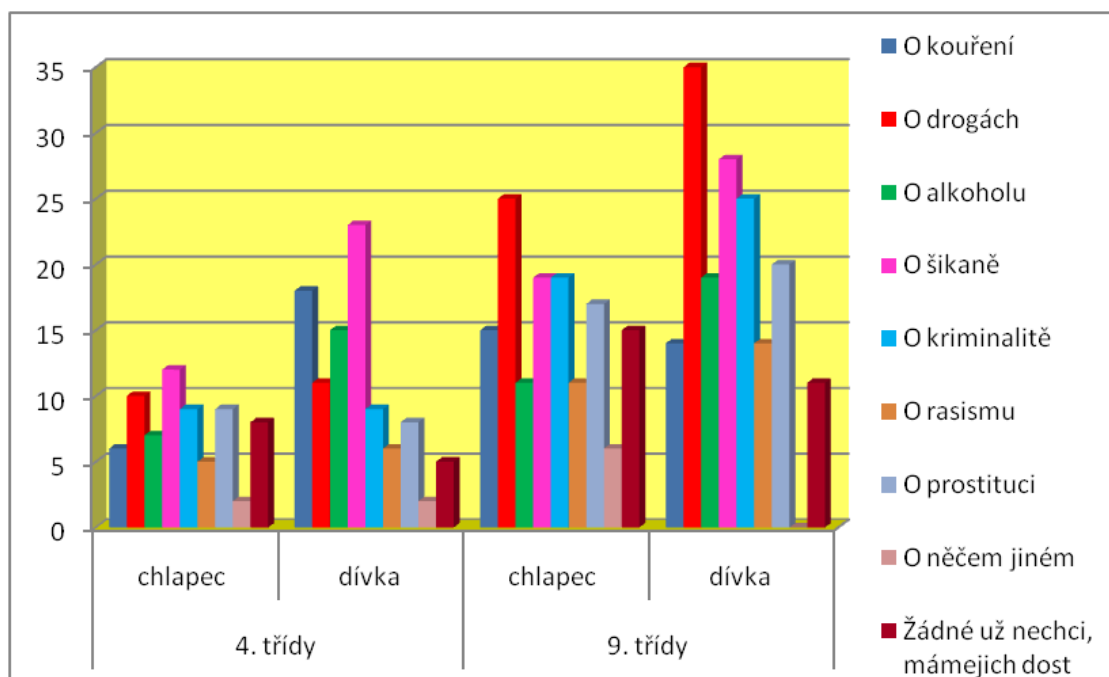
Další otázka, č. 7, se zaměřuje na hodnocení kvality těchto hodin. Většina respondentů hodiny hodnotí jako dobré a velmi dobré. To nám ukazuje, že je této oblasti věnována velká pozornost a realizace aktivit zaměřených na problematiku prevence sociálně patologických jevů je vždy připravena tak, aby žáky dokázala zaujmout

K této otázce se váže hypotéza H 1, kterou ověřuji že 80 % oslovených žáků hodnotí tyto hodiny dobře a velmi dobře.

Ze získaných údajů jsem zjistila, že 222 respondentů hodnotí hodiny jako dobré a spíše dobré, tj. 86,4 %. Špatně a velmi špatně uvedlo 13 respondentů, tj. 5 % a 22, že žádnou takovou hodinu neabsolvovali, tj. 8,5 % (viz. Tabulka č.5 a Graf č.5).

O čem mají hodiny být	4. třídy		9. třídy		Celkem odpovědí		
	chlapec	dívka	chlapec	dívka	chlapec	dívka	
O kouření	6	18	15	14	21	32	53
O drogách	10	11	25	35	35	46	81
O alkoholu	7	15	11	19	18	34	52
O šikaně	12	23	19	28	31	51	82
O kriminalitě	9	9	19	25	28	34	62
O rasismu	5	6	11	14	16	20	36
O prostituci	9	8	17	20	26	28	54
O něčem jiném	2	2	6	0	8	2	10
Žádné už nechci, mámejich dost	8	5	15	11	23	16	39
Celkem odpovědí	68	97	138	166	206	263	269

Tabulka č.6, zájem o další přednášky, zpracováno na základě sběru autora



Graf č.6, zájem o další přednášky, zpracováno na základě sběru autora

V další otázce, č. 8, měli respondenti vybrat, čemu by se měly tyto hodiny věnovat. Z tabulky č.6 a grafu č. 6 je zřejmé, že celkově respondenti preferují aktivity zaměřené

na problematiku šikany. Celkově je u chlapců zájem o drogovou problematiku, kdežto u dívek o šikanu.

Ačkoliv se v žádné třídě, dle školních preventistů a třídních učitelů, problém šikanování neřešil, oslovení žáci by uvítali více informací zaměřených právě na tuto oblast.

Jiný výsledek je u 9. tříd, kdy respondenti uvedli, že by tyto hodiny měly být zaměřené na problematiku drog, na tom se shodli jak hoši, tak děvčata. Z praxe víme, že právě u této věkové skupiny je problematika se zneužíváním drog velmi aktuální, protože tady většinou začíná experimentování s těmito látkami. Často se jedná pouze o zvědavost, ale právě proto je důležité, aby byli žáci dostatečně informováni o rizicích souvisejících s jejich užíváním.

S touto otázkou je spojena hypotéza H 2, kterou ověřuji, že nejvíce respondentů by si přálo, aby hodiny zaměřené na problematiku sociálně patologických jevů, byly věnovány drogové problematice.

Ze získaných údajů jsem zjistila, že tuto odpověď zvolilo 81 respondentů (především v 9. třídách), ale nejčastěji žáci uvedli odpověď, že mají zájem o hodiny zaměřené na šikanu, tu variantu zvolilo 82 respondentů (viz. Tabulka č.4 a Graf č.4).

Průběh hodiny	4. třídy		9. třídy		Celkem odpovědí		
	chlapec	dívka	chlapec	dívka	chlapec	dívka	
Přednášky policistů	18	19	30	17	48	36	84
Přednášky nějakých odborníků	10	9	29	28	39	37	76
Povídání s mladými lidmi	10	13	18	48	28	61	89
Promítání naučného filmu	9	13	4	6	13	19	32
Exkurze	5	2	3	13	8	15	23
Hraní různých situací a her	13	14	15	5	28	19	47
Něco jiného	0	1	1	2	1	3	4
Celkem odpovědí	65	71	100	119	165	190	355

Tabulka č.7, průběh hodin, zpracováno na základě sběru autora

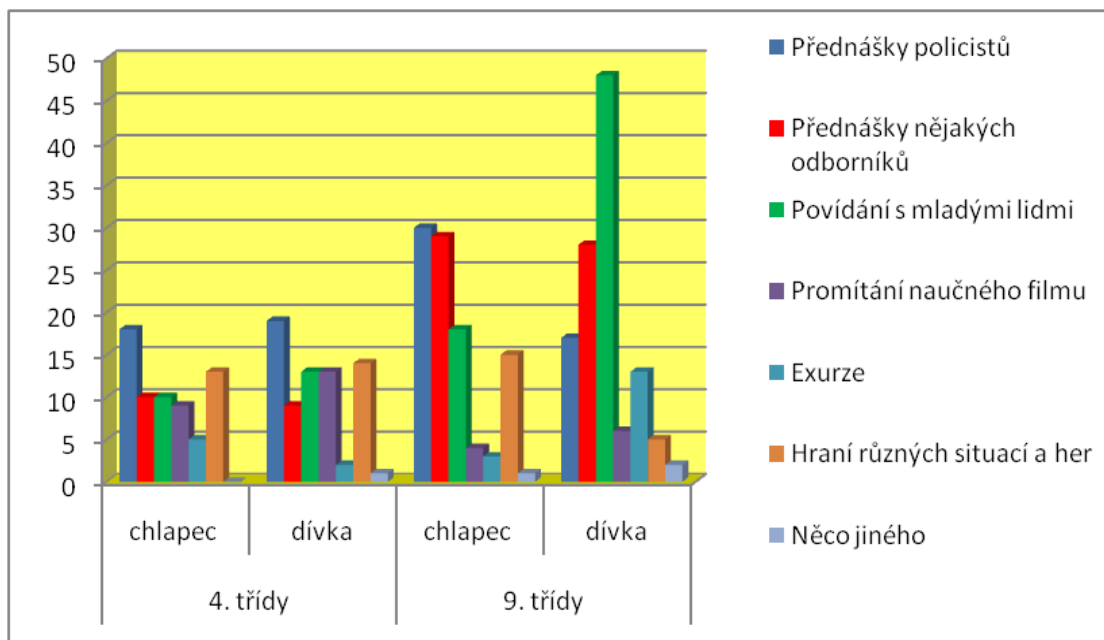
Tato otázka, č. 9, byla zaměřená na zjištění, jak by měly hodiny věnované sociálně patologickým jevům vypadat. Celkově respondenti nejčastěji uvedli, že by uvítali povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenosti, např. s drogami. Chlapci preferují přednášky policistů, dívky povídání s mladými lidmi. Akce pořádané Policií ČR mají, dle informací od školních preventistů vždy velký ohlas a u žáků jsou velmi oblíbené. Ale besedy a povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenosti se sociálně patologickými jevy na žádné škole, kde probíhalo dotazníkové šetření, nebyly ve školním roce 2008-2009 realizovány.

Devátáci nejčastěji uvedli povídání s mladými lidmi, právě toto nejčastěji uvedly dívky, ale u chlapců byl největší zájem o přednášky policistů.

Obdobná situace je i u vyjádření respondentů ve 4. třídách, jen s tím rozdílem, že tady žáci jako častou odpověď uvádějí také hraní různých situací a her. Právě tyto aktivity, které jsou pro tuto věkovou skupinu typické, jsou spojeny s velkou efektivitou. Nejčastěji je ve svých programech užívá metodička prevence PPP a u žáků jsou velmi kladně hodnoceny.

K této otázce se váže hypotéza H3, kterou ověřuji že povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenost např. s drogami a přednášky policistů jsou preferovány více jak 60 % žáků.

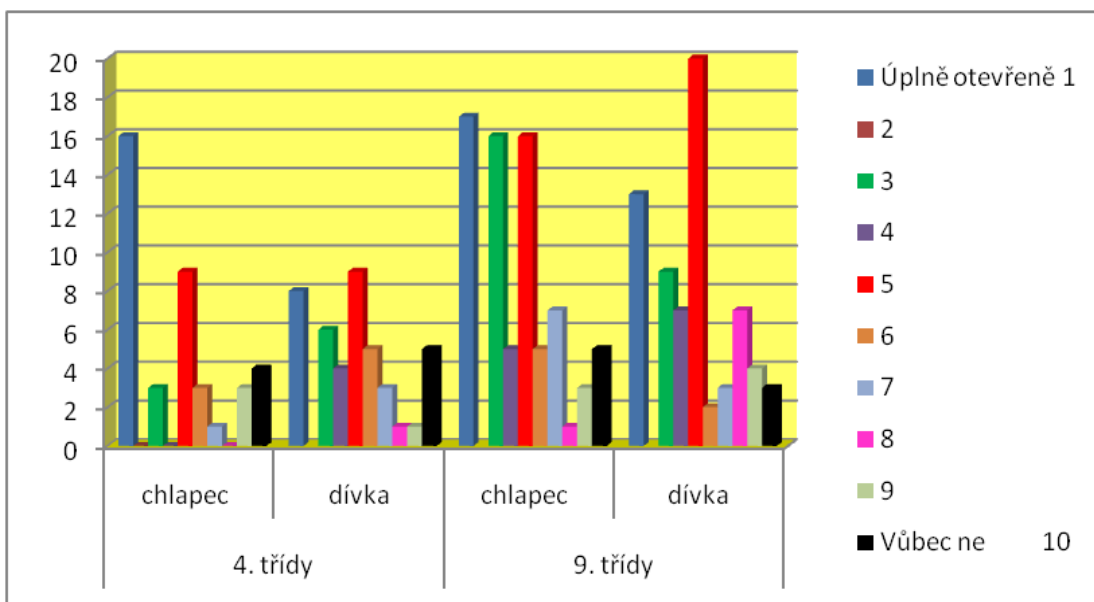
Ze získaných údajů jsem zjistila, že 173 respondentů uvedlo povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenost např. s drogami a přednášky policistů, tj. pouze 49 %, i když jde o dvě nejčastěji uváděné odpovědi (viz. Tabulka č.7, Graf č. 7).



Graf č.7, průběh hodin, zpracováno na základě sběru autora

Možnost otevřené komunikace	4. třídy		9. třídy		Celkem odpovědí		
	chlapec	dívka	chlapec	dívka	chlapec	dívka	
Úplně otevřeně 1	16	8	17	13	33	21	54
2	10	8	7	8	17	16	33
3	3	6	16	9	19	15	34
4	0	4	5	7	5	11	16
5	9	9	16	20	25	29	54
6	3	5	5	2	8	7	15
7	1	3	7	3	8	6	14
8	0	1	1	7	1	8	9
9	3	1	3	4	6	5	11
Vůbec ne 10	4	5	5	3	9	8	17
Celkem odpovědí	49	50	82	76	131	126	257

Tabulka č.8, otevřenost komunikace, zpracováno na základě sběru autora



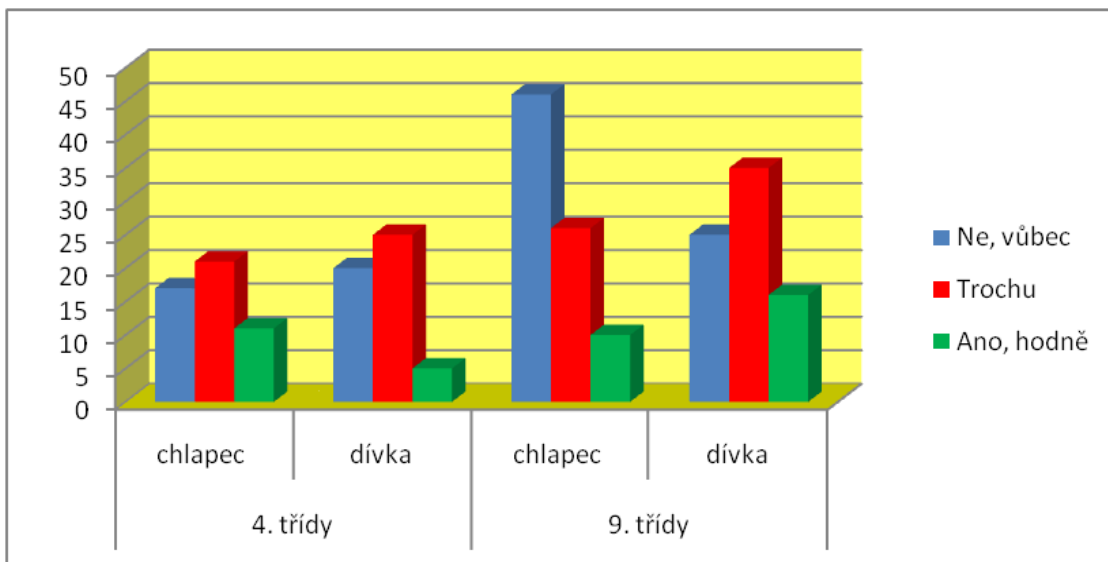
Graf č.8, otevřenost komunikace, zpracováno na základě sběru autora

Otázka č. 10 zjišťuje, jak otevřeně mohou respondenti s učiteli ve škole mluvit o sociálně patologických jevech. Odpověď volili na 10 stupňové škále.

Celkově většina z 257 respondentů zvolila alternativu 1-5, přesně se jedná o 191 žáků, tj. 74 %. V odpovědích čtvrtáků a devátáků nejsou patrné žádné velké rozdíly. Výsledek ukazuje, že mezi žáky a pedagogy panuje přátelská atmosféra založená na důvěře a žáci ví, že o svých problémech mohou s učiteli otevřeně hovořit (viz. Tabulka č.8, Graf č. 8).

Cítíš se pod tlakem	4. třídy		9. třídy		Celkem odpovědí		
	chlapec	dívka	chlapec	dívka	chlapec	dívka	
Ne, vůbec	17	20	46	25	63	45	108
Trochu	21	25	26	35	47	60	107
Ano, hodně	11	5	10	16	21	21	42
Celkem odpovědí	49	50	50	76	131	126	257

Tabulka č.9, pocit tlaku, zpracováno na základě sběru autora



Graf č.9, pocit tlaku, zpracováno na základě sběru autora

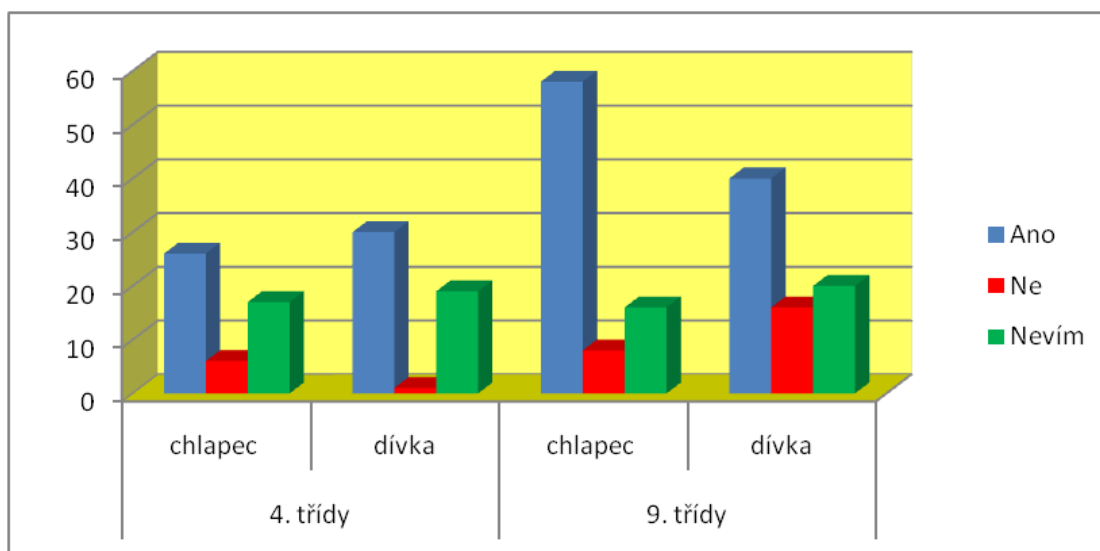
Otázka č. 11 je zaměřená na zjištění, zda se respondenti cítí pod tlakem kvůli množství úkolů ve škole.

Největší počet respondentů uvedlo, že se necítí pod tlakem vůbec nebo jen trochu. Tyto výsledky jsou jak u 4., tak i u 9. tříd. Rozdíly nejsou patrné ani u odpovědí chlapců a dívek.

Přesto část respondentů (16%) uvedla, že se pod tlakem cítí. Na tuto skupinu by se měli zaměřit především třídní učitelé, kteří znají své žáky nejlépe a ve spolupráci např. se školním psychologem, případně pracovníky PPP zjistit, jestli se u nich nevyskytují některé poruchy učení. U žáků 4. tříd může být tento výsledek odrazem dlouhodobé nepřítomnosti z důvodu různých nemocí. Tato situace je především u žáků 4. B ZŠ č.1. Stejně tak se může jednat o přehnané nároky kladené na tyto žáky, kteří se s nimi nedokážou vyrovnat (viz. Tabulka č.10, Graf č.10).

Můžeš ve škole řešit problém	4. třídy		9. třídy		Celkem odpovědí		
	chlapec	dívka	chlapec	dívka	chlapec	dívka	
Ano	26	30	58	40	84	70	154
Ne	6	1	8	16	14	17	31
Nevím	17	19	16	20	33	39	72
Celkem	49	50	82	76	131	126	257

Tabulka č.10, možnost řešení problému, zpracováno na základě sběru autora



Graf č.10, možnost řešení problému, zpracováno na základě sběru autora

Otázka č. 12 zjišťuje, zda respondenti mohou s dospělými ve škole mluvit o problémech spojených se sociálně patologickými jevy. Většina respondentů, celkem 154, tj. 60 % odpověděla, že o svých problémech mluvit mohou. 31 oslovených žáků, tj. 12 % uvedlo, že s pedagogy mluvit nemohou a 39, tj. 28 % neví.

V odpovědích čtvrtáků a devátáků nejsou zásadní rozdíly. Třídní učitelé by se měli zaměřit především na žáky, kteří uvedli, že s nimi problémy řešit nemohou, aby zjistili důvod tohoto tvrzení.

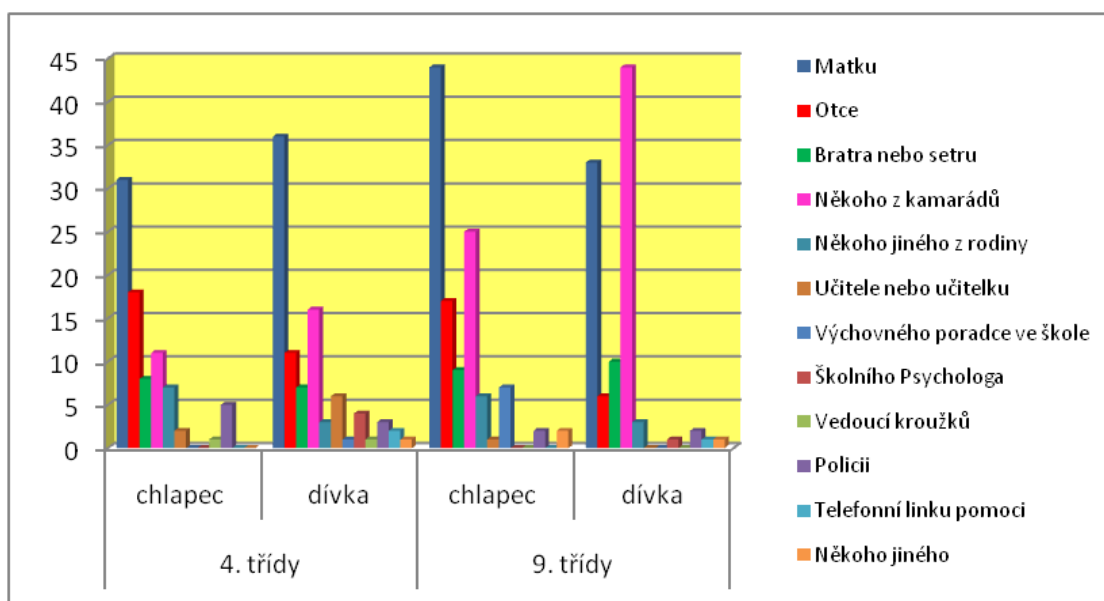
U skupiny, která zvolila alternativu neví, by měli pedagogové zaměřit svou pozornost zejména na zlepšení informovanosti žáků, že v případě potíží se mohou obrátit, jak na svou třídní učitelku, tak i na ostatní pracovníky školy, případně připomenout existenci schránek důvěry, kde mohou žáci anonymně požádat o pomoc. Na všech třech školách tyto schránky fungují a je zavedeno pravidlo, že většinou školní metodik prevence nebo školní psycholog na tyto otázky odpoví.

Každopádně výsledek ukazuje, že mezi žáky a pedagogy panuje přátelská atmosféra založená na důvěře a žáci ví, že v případě potíží se na učitele a ostatní

pracovníky školy mohou obrátit o pomoc při řešení svých problémů (viz. Tabulka č.10, Graf č. 10).

Koho oslovit s problémem	4. třídy		9. třídy		Celkem odpovědí		
	chlapec	dívka	chlapec	dívka	chlapec	dívka	
Matku	31	36	44	33	75	69	144
Otce	18	11	17	6	35	17	52
Bratra nebo setru	8	7	9	10	17	17	34
Někoho z kamarádů	11	16	25	44	36	60	96
Někoho jiného z rodiny	7	3	6	3	13	6	19
Učitele nebo učitelku	2	6	1	0	3	6	9
Výchovného poradce ve škole	0	1	7	0	7	1	8
Školního Psychologa	0	4	0	1	0	5	5
Vedoucí kroužků	1	1	0	0	1	1	2
Policii	5	3	2	2	7	5	12
Telefonní linku pomoci	0	2	0	1	0	3	3
Někoho jiného	0	1	2	1	2	2	4
Celkem odpovědí	83	91	113	101	196	192	388

Tabulka č.11, koho oslovit s problémem, zpracováno na základě sběru autora



Graf č.11, koho oslovit s problémem, zpracováno na základě sběru autora

V poslední otázce měli respondenti uvést, komu se svěří se svými osobními problémy jako prvnímu. Jednoznačně nejčastěji, ve 144 případech dotazovaní žáci uvedli matku a zajímavé je, že tuto alternativu zvolili jak chlapci, tak děvčata. Druhou nejčastěji uváděnou odpovědí je, že se svěří někomu z kamarádů.

U čtvrtřáků se dala tato odpověď předpokládat, protože vztah k rodičům a především k matce bývá u této věkové skupiny velice silný.

Odlišné jsou výsledky u 9. tříd, kdy chlapci uvedli matku a děvčata někoho z kamarádů. Tento výsledek u chlapců mně i školní metodiky prevence, kterým jsem tyto výsledky dala k dispozici, velice překvapil, protože právě pro tuto věkovou skupinu je charakteristické, že neuznávají autoritu rodičů a ostatních dospělých a je u nich zjevná zaměřenost na vrstevníky a kamarády.

K této otázce se váže hypotéza H 4, která je dělena do dvou částí:

H 4/1 žáci 4. tříd se nejčastěji svěřují s osobními problémy své matce

H 4/2 žáci 9. tříd se nejčastěji svěřují s osobními problémy svým kamarádům

U žáků 4. a 9. tříd byla uvedena odpověď, že se svěří matce, nejčastěji.

4.3 Závěr a doporučení pro praxi

V souladu s cílem diplomové práce jsem dotazníkovým šetřením ověřovala následující hypotézy:

H 1 80 % oslovených žáků hodnotí tyto hodiny dobře a velmi dobře

Na tuto hypotézu reagovala otázka č. 6, která zjišťovala, jak respondenti tyto hodiny hodnotí.

Získané údaje ukazují, že z celkového počtu 257 respondentů jich 222, tj. 86,4 % hodnotí hodiny jako dobré a spíše dobré. Tento počet odpovědí se váže, jak ke 4., tak k 9. třídám. Rozdíl není ani v odpovědích mezi jednotlivými ZŠ. Výsledek nám ukazuje, že problematika je v hodinách dobře a srozumitelně prezentována a žáci jsou s úrovní těchto hodin spokojeni. Je to ocenění především školních metodiků prevence a ostatních pracovníků, kteří ve školním roce podíleli na přípravě a realizaci těchto akcí.

Špatně a velmi špatně hodnotilo tyto hodiny 5 % žáků.

8,5 % uvedlo, že žádnou takovou hodinu neabsolvovali, z tohoto množství je to 11 % ve 4. třídách a 8 % v 9. třídách. Příčinou může být častá absence ve vyučování, která může souviset s nemocností dětí.

Tato hypotéza byla potvrzena.

H 2 nejvíce respondentů by si přálo, aby hodiny zaměřené na problematiku sociálně patologických jevů, byly věnovány drogové problematice

Hypotéza byla ověřována v dotazníku otázkou č.8.

Bylo zjištěno, že nejvíce respondentů, 82, uvedlo, že by tyto hodiny chtěli mít zaměřené na problematiku šikany.

Odpověď, že by chtěli mít tyto hodiny zaměřené na drogovou problematiku uvedlo 81 respondentů.

Ve 4. třídách nejvíce respondentů (28) uvedlo, že by chtěli mít hodiny zaměřené na šikanu. Tuto variantu nejčastěji uvedli chlapci i děvčata. Podstatné je, že tato odpověď byla nejčastěji uvedena i na jednotlivých školách, tedy jak v ZŠ č.1 a v ZŠ č. 2, tak v ZŠ č. 3.

V 9. třídách byla nejčastěji volena odpověď, že by tyto hodiny měly být věnovány drogám, na tom se shodli, jak chlapci, tak děvčata. Při podrobnější analýze byla na ZŠ č.1 a ZŠ č.2 tato alternativa nejčastěji uvedena jak u dívek, tak u chlapců. Na ZŠ č.3 nejčastěji uváděli chlapci prostituci a dívky drogy.

Hypotéza H 2 nebyla potvrzena.

H 3 povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenost např. s drogami a přednášky policistů jsou preferovány více jak 60 % žáků

Hypotéza byla ověřována v otázce č. 9.

Ze získaných výsledků jsem zjistila, že 173, tj. 49 % dotazovaných žáků uvedlo povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenost např. s drogami a přednášky policistů, tj. Tyto odpovědi patří nejčastěji uváděným.

Ve 4. třídách nejvíce respondentů, 64, tj. 47, uvedlo přednášky policistů a hraní různých situací a her. V ZŠ č.1 byly tyto dvě odpovědi nejčastější uváděné tj. v 55,5 %, a v ZŠ č.2 v 57 %. V ZŠ č.3 nejčastěji uváděli přednášky policistů a povídání s mladými lidmi, tj. ve 49 %.

V 9. třídách patří k nejčastěji uváděným odpovědím povídání s mladými lidmi a přednášky odborníků, jde o 123, tj. 56 %. Tyto dvě odpovědi patří k nejuváděnějším na všech ZŠ.

Hypotéza H 3 nebyla potvrzena.

H 4/1 žáci 4. tříd se nejčastěji svěřují s osobními problémy své matce

H 4/2 žáci 9. tříd se nejčastěji svěřují s osobními problémy svým kamarádům

Tyto hypotézy se vážou na otázku č.13.

Ve 4. třídách respondenti nejčastěji uvedli, že se svými problémy svěří matce, šlo o 67 odpovědí, tato alternativa byl stejná u chlapců i dívek a opakovala se na všech školách, kde probíhalo dotazníkové.

V 9. třídách respondenti nejčastěji, v 77 případech, uvedli matku, stejný výsledek je u obou pohlaví a na všech školách. Tento výsledek jsem nepředpokládala, protože tato věková skupina většinou preferuje své vrstevníky a kamarády.

Hypotéza H 4/1 byla potvrzena.

Hypotéza H 4/2 nebyla potvrzena.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že většina respondentů se školními pravidly souhlasí a částečně souhlasí. Důvodem pouze částečného souhlasu je u deváťáků omezená možnost používání mobilních telefonů v prostorách školy. Dále, především v ZŠ č.3 respondenti uváděli, že je v prostorách školy zakázáno užívání žvýkaček, které jsou mezi dětmi velice oblíbené.

Většina oslovených žáků absolvovala ve školním roce 2008-2009 2-5 hodin zaměřených na problematiku sociálně patologických jevů. Dále uvedli, že těchto hodin bylo spíše hodně. Přesto u dívek převažuje názor, že jich bylo málo. Tyto hodiny jsou téměř všemi respondenty hodnoceny jako dobré a velmi dobré.

Dále, v otázce č. 8 se žáci vyjádřili, čemu by měly být hodiny věnované. Právě tyto informace mohou sloužit školním metodikům prevence při tvorbě minimálních preventivních programů školy, tak, aby byly zařazovány programy o šikaně, drogách, kriminalitě, alkoholu a kouření.

Respondenti v následující otázce v dotazníku uvedli, jak by měly tyto hodiny vypadat. Výsledek této otázky dává školním metodikům návod, jaké aktivity při hodinách zaměřených na prevenci sociálně patologických jevů zařadit. Respondenti vyjádřili, že by uvítali povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenost např. s drogami. Právě tyto besedy na žádné ze základních škol, které byly do šetření zařazeny, neproběhlo v roce 2008-2009 a ani nebyly na následující školní rok v minimálním preventivním programu uvedeny. U žáků ve 4. třídách zařadit více akcí spojených s hraním různých situací a her, protože je pro děti v tomto věku hra přirozená aktivita.

Výsledky dalších otázek ukazují, že respondenti mohou ve škole o svých problémech s učiteli otevřeně mluvit, to ukazuje, že na školách panuje přátelská atmosféra.

Otázka č. 11 byla zaměřena na zjištění. Zda se respondenti cítí pod tlakem kvůli množství úkolů ve škole. Tyto výsledky ukazují, že se sice většina respondentů pod tlakem necítí, ale je nutné, aby pedagogové věnovali zvýšenou pozornost těm žákům, kteří se pod tlakem cítí, důvodem mohou být velké nároky, které učitelé na žáky kladou, také může jít o žáky, u kterých jde o výskyt některých poruch učení. Tady je nutná spolupráce jak žáků a třídních učitelů, tak i rodičů, školního psychologa, případně i dalších odborníků.

V odpovědích na otázku č.12 většina respondentů uvedla, že mohou s dospělými ve škole o problémech spojených se sociálně patologickými jevy mluvit. Ale část žáků uvedla, že s dospělými ve škole problémy řešit nemohou. Někteří uvedli, že neví. Právě na tyto dvě skupiny by měli být pedagogové zaměřeni. Jako možnost řešení slouží na školách schránky důvěry, kam se děti se svými problémy mohou obrátit. Na ZŠ č.2 a č.3 fungují na webových stránkách školy elektronické nástěnky, kde mohou žáci anonymně požádat o pomoc při řešení různých problémů. Tyto nástěnky jsou žáky hojně navštěvovány.

Poslední otázka zjišťovala, komu by se respondenti svěřili se svými osobními problémy. Téměř všichni respondenti uvedli, že se svěří matce, která je pro ně určitě nejbližší člověk. To ukazuje, jak důležitá je spolupráce školy nejen s matkou, ale i s celou rodinou a kamarády. Protože právě oni jsou ti, na které se děti se svým problémem obracejí a měli by být vybaveni dostatkem informací tak, aby byli schopni poradit a vzniklý problém řešit.

Výsledky celého dotazníkového šetření jsem poskytla všem metodikům prevence na školách, kde šetření probíhalo. Právě oni mohou tyto informace použít ke zlepšení prevence na svých školách.

5. Využití sociální pedagogiky ve školní preventivní strategii

V úvodu je třeba vyjasnit pojem sociální pedagogika. Blahoslav Kraus ve svém díle *Člověk, prostředí, výchova* (2001, s. 12) uvádí širší pojetí sociální pedagogiky „podle kterého se tato disciplína zaměřuje nejen na problémy patologického charakteru, marginálních skupin, částí populace ohrožených ve svém rozvoji a potenciálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti“. Z tohoto je patrné, že se sociální pedagogika zabývá každodenním životem jedince, zvládnutím různých životních situací a ochranou před rizikovými vlivy, chápeme ji především jako výchovu, při které dochází k zapojení jedince do procesu socializace, zejména ohrožených sociálně znevýhodněných jedinců, například dětí, mládeže a dospělých. Kraus uvádí (2005, s. 7), že „čím méně má vychovávaný pocit, že je vychován, tím je výsledný efekt výchovy lepší“. Sociální pedagogika je zaměřena na dvě základní funkce a to preventivní – profylaktickou a terapeutickou – kompenzační.

Preventivní – profylaktická funkce se zabývá utvářením životního způsobu zdravé populace a vyhledáváním jedinců vyznačujících se sociálně patologickým jednáním. V této oblasti působí především střediska prevence, protidrogová centra, linky důvěry apod.

Terapeuticko – kompenzační funkce se zaměřuje na výchovné působení na jedince, kteří představují pro celou společnost problém, např. nepřizpůsobiví jedinci. Věnuje se i jedincům, jež jsou ve společnosti nějakým způsobem znevýhodněni např. zdravotně postižení. V této oblasti působí např. nápravná zařízení a výchovné ústavy (Kraus, 2008, s. 46-47).

Úlohou sociální pedagogiky je především výchova ke zdravému způsobu života. Tento pojem je spojen s většími sociálními celky, představuje typický životní způsob národů či států. Lze jej označit jako soubor hlavních rysů, které vyjadřují činnost národů a sociálních skupin nacházejících se v konkrétních společenských podmínkách. V této souvislosti je třeba ještě objasnit další pojem, a to životní styl, který je spojen s osobností konkrétního jedince, vyjadřuje jeho osobitost. Životní styl je spojen

s kognitivním hodnocením sebe sama, se způsobem prožívání, vztahem k práci a odpočinku, zvládnutím sociálních interakcí.

Z výše popsaného je patrné, že sociální pedagogika má své nezastupitelné místo ve výchově, zejména ve škole. Současná platná legislativa, ale označení sociální pedagog neobsahuje. Profese sociálního pedagoga je blízká profesi především učitele, psychologa, sociálního pracovníka či psychoterapeuta, zkrátka jde o všestranně vzdělaného odborníka. Kraus (2001, s. 34) sociálního pedagoga vymezuje jako „profesionálního pracovníka, který řídí a organizuje na profesionální úrovni výchovný proces a působí na jiné ve směru jejich žádoucího optimálního osobnostního rozvoje a jednak ve směru integrace, což se specificky týká osob, jež se nacházejí v krizové situaci a potřebují odbornou pomoc“.

Pracovní činnosti sociálního pedagoga jsou rozmanité, v zásadě jde o výchovné působení v rámci volného času, vytváření široké nabídky hodnotových volnočasových aktivit, činnost poradenskou, která vychází z diagnostiky a analýzy daného problému či životní situace, ve které se jedinec nachází. U volno časových aktivit se jedná o pořádání různě zaměřených projektů, kurzů, kroužků a táborů. Nelze opominout činnosti zaměřené na reedukaci a resocializaci, velký význam má i terénní práce. Všechny tyto činnosti se zaměřují především na děti a mládež, ale velká pozornost je věnována i práci s rodiči. Nepostradatelná je i úzká spolupráce se všemi pedagogickými pracovníky a ostatními odborníky (Kraus, 2001, s. 33-35).

V resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy se mohou sociální pedagogové uplatnit především ve školních družinách a klubech, domovech mládeže, dětských domovech, domech dětí a mládeže, střediscích volného času, institucích ochranné výchovy, institucích výchovného poradenství, krizových centrech.

Zdravý způsob života nabízí řešení, jak smysluplně využívat volný čas, způsob chování a komunikace v mezilidských vztazích. Přípravuje nás na zvládnutí náročných a krizových životních situací. Vyrovnání s takovou situací je závislé na síle vnitřní odolnosti každého z nás. Zdravý způsob života je velice úzce spojen s prevencí sociálně patologických jevů. Právě v tomto případě Kraus poznamenává (2008, s.172), že „zdravý životní styl je tou nejlepší nespecifickou prevencí“.

Je zřejmé, že sociální pedagogika má široké uplatnění, protože jedním z jejích cílů je přispívání k utváření zdravého způsobu života. Proto si myslím, že sociální pedagog by měl být na každé škole. Ale současně si uvědomuji, že se dnes školy potýkají s velkým nedostatkem finančních prostředků a je pro ně stěžejní zajištění vzdělávání

žáků, kde se v poslední době preferuje především výuka cizích jazyků a informačních technologií. Právě proto využití sociálních pedagogů ve školách asi v několika následujících letech nebude realizovatelné.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo popsat názory žáků základních škol na školní preventivní strategii, realizovanou Minimálním preventivním programem školy na školní rok 2008-2009.

V teoretické části jsem se věnovala dokumentům, které se k této problematice vztahují. Při studiu jsem zjistila, že v této oblasti panuje značná nejednotnost základní terminologie. Jako příklad uvádím, že Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo Strategii prevence patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 až 2008 a Strategii prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012. Na tyto Strategie navazuje Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve všech školách a školských zařízeních. Právě z těchto tří dokumentů je patrný posun, kdy v letech 2005-2008 se ještě mluví o prevenci patologických jevů a v letech 2009-2012 se mění terminologie a prevence se zaměřuje na rizikové chování, ačkoliv Metodický pokyn stále uvádí prevenci sociálně patologických jevů.

V praktické části jsem pomocí dotazníkového šetření zjišťovala názory žáků základních škol na školní preventivní strategii. Toto šetření jsem prováděla na třech základních školách v okrese Brno – venkov, které jsou v textu označeny jako ZŠ č.1, ZŠ č.2 a ZŠ č.3.

Celkem se šetření zúčastnilo 257 respondentů, na ZŠ č.1 81, v ZŠ č.2 99 a v ZŠ č. 3 77. Z celkového počtu to bylo ve 4. třídách 99 respondentů, 49, chlapců a 50 dívek ve věku 10 let. V 9. třídách celkem 158 respondentů, 82 chlapců a 76 dívek, většinou ve věku 15 let. Většina těchto respondentů se školními pravidly souhlasí.

Ve školním roce respondenti většinu absolvovali 2-5 hodin zaměřených na sociálně patologické jevy a tyto hodiny hodnotí jako dobré a velmi dobré. Nejčastěji uvedli, že těchto hodin bylo spíše hodně.

Nejvíce respondentů uvedlo, že by tyto hodiny chtěli mít zaměřené na problematiku šikany.

Většina oslovených žáků uvedla, že v těchto hodinách preferují povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenost např. s drogami a přednášky policistů.

Většina dotázaných uvedla, že může otevřeně mluvit s učiteli ve škole o sociálně patologických jevech.

V otázce, zda se cítí pod tlakem kvůli množství úkolů ve škole většina dotázaných respondentů uvedla, že se pod tlakem necítí nebo jen trochu.

Dále respondenti v odpovědi na otázku, zda by se mohli obrátit na nějaké dospělé, pokud by měli nějaký problém spojený se sociálně patologickými jevy, většina odpověděla, že se na dospělé ve škole obrátit mohou.

Odpovědi na poslední otázku, na koho se obrátí, pokud mají nějaký problém, téměř všichni respondenti uvedli, že se svěří se svými starostmi především matce a některému z kamarádů.

V souladu s cílem diplomové práce jsem dotazníkovým šetřením ověřovala následující hypotézy:

H 1 80 % oslovených žáků hodnotí preventivní programy dobře a velmi dobře

Hypotéza byla potvrzena.

H 2 nejvíce respondentů by si přálo, aby hodiny zaměřené na problematiku sociálně patologických jevů, byly věnovány drogové problematice

Hypotéza nebyla potvrzena.

H 3 povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenost např. s drogami a přednášky policistů jsou preferovány více jak 60 % žáků

Hypotéza nebyla potvrzena.

H 4/1 žáci 4. tříd se nejčastěji svěřují s osobními problémy své matce

Hypotéza byla potvrzena.

H 4/2 žáci 9. tříd se nejčastěji svěřují s osobními problémy svým kamarádům.

Hypotéza nebyla potvrzena.

Tyto výsledky mohou sloužit ředitelům, školním metodikům prevence, třídním učitelům a dalším pedagogickým pracovníkům základních škol, v nichž proběhlo toto dotazníkové šetření, jako pomoc při realizaci programů spojených s prevencí sociálně patologických jevů, a ukazují, že je nutná spolupráce nejen s rodiči, ale i s ostatními státními i nestátními subjekty.

Resumé

Tématem mé diplomové práce bylo zjistit názory žáků základní školy na školní preventivní strategii. Celou práci jsem rozdělila na pět částí.

První část je věnována základnímu vymezení pojmů sociální deviace a sociální patologie. Dále jsou tu popsány sociálně patologické jevy u dětí a mládeže. Zabývám se i prevencí těchto nebezpečných jevů.

Druhá část diplomové práce je zaměřena na vymezení školní preventivní strategie. Velkou pozornost věnuji v této kapitole působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, jež v oblasti prevence sociálně patologických jevů řídí školy. V další části popisují působnost krajského úřadu, včetně krajského školského koordinátora prevence. Pozornost je věnována i škole a školnímu metodikovi prevence.

Ve třetí kapitole popisují preventivní strategii na vybraných školách v okrese Brno – venkov. Záměrem bylo vybrat školy, které mají 1. i 2.stupeň. Zaměřila jsem svou pozornost na tři základní školy tohoto okresu, které v dalším textu označuji jako ZŠ č.1, ZŠ č.2, ZŠ č.3. Tyto tři školy jsem zvolila, protože v okolí těchto škol se nachází mé bydliště a tudíž jsem s problematikou jednotlivých škol blíže obeznámena. U těchto škol se věnuji analýze Minimálního preventivního programu na školní rok 2008-2009 a výroční zprávě o činnosti školy.

Čtvrtá kapitola obsahuje praktickou část práce, zaměřenou na dotazníkové šetření, které jsem provedla na třech výše uvedených školách. Sběr dat probíhal na základě souhlasu ředitelů uvedených základních škol na konci školního roku 2008-2009, od 1. do 15. června 2009. Dotazník jsem osobně předkládala v devátých třídách Základní školy č.1 a Základní školy č.2, ve čtvrtých třídách těchto škol dotazníky předkládali třídní učitelé. V Základní škole č.3 dotazníky předkládala školní preventivní metodička ve spolupráci s třídními učiteli. Celkem jsem zadala 257 dotazníků. V ZŠ č.1 81 dotazníků, z toho ve 4. třídách 28, kde bylo 15 chlapců a 13 dívek. V 9. třídách odpovídalo 53 respondentů, 27 chlapců a 26 dívek. V ZŠ č.2 odpovídalo 99 respondentů, ve 4. třídách 33, 15 chlapců a 18 dívek. V 9. třídách 66 respondentů, 36 chlapců a 30 dívek. V ZŠ č.3 se zúčastnilo 77 respondentů, ve 4. třídách 38, 19 chlapců a 19 dívek. V 9. třídách 39 respondentů, 19 chlapců a 20 dívek.

Tímto šetření jsem ověřovala 4 hypotézy.

H 1 80 % oslovených žáků hodnotí preventivní programy dobře a velmi dobře
Hypotéza byla potvrzena.

H 2 nejvíce respondentů by si přálo, aby hodiny zaměřené na problematiku sociálně patologických jevů, byly věnovány drogové problematice

Hypotéza nebyla potvrzena.

H 3 povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenost např. s drogami a přednášky policistů jsou preferovány více jak 60 % žáků

Hypotéza nebyla potvrzena.

H 4/1 žáci 4. tříd se nejčastěji svěřují s osobními problémy své matce

Hypotéza byla potvrzena.

H 4/2 žáci 9. tříd se nejčastěji svěřují s osobními problémy svým kamarádům.

Hypotéza nebyla potvrzena.

Výsledek dotazníkového šetření nabízí pomoc ředitelům a školním metodikům prevence i ostatním pedagogickým pracovníkům při stanovení minimálního preventivního programu na následující školní roky tak, aby v něm byly začleněny preventivní programy spojené s tématy, jež děti zajímají. Přesto, že respondenti v dotazníkovém šetření tyto programy hodnotili jako dobré, je nutné, aby přípravě a realizaci byla i nadále věnována velká pozornost. Důraz je třeba klást i na větší spolupráci nejen školy a rodičů, ale i školy s ostatními subjekty, které se zabývají realizací programů zaměřených na prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

V poslední, páté kapitole nacházím uplatnění sociální pedagogiky v problematice prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Zaměřuji se především na využití sociálních pedagogů ve škole.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na problematiku spojenou s prevencí sociálně patologických jevů a rizikových projevů chování u dětí a mládeže.

V praktické části se zabývá sběrem informací o názorech žáků základních škol na školní preventivní strategii, prezentovanou Minimálním preventivním programem.

Dotazníkové šetření probíhalo ve čtvrtých a devátých třídách na základních školách.

Využití své práce vidím zejména na školách, kde probíhalo dotazníkové šetření, především pro ředitele škol i pro školní metodiky prevence. Výsledky šetření ukazují na praktické naplnění Minimálního preventivního programu a představují pomoc při vypracování a realizaci tohoto programu na další školní roky.

Klíčová slova:

agresivita, deviace, děti, drogy, krajský školní koordinátor, kriminalita, krizový plán, metodický pokyn, metodik prevence, minimální preventivní plán, mládež, netolismus, patologické hráčství, pedagogicko - psychologická poradna, prevence, prostituce, rasismus, rizikové projevy chování, sociálně patologické jevy, šikanování, škola, školní metodik prevence, školní řád, školní preventivní strategie, užívání návykových látek, volnočasové aktivity, xenofobie, , základní škola, záškoláctví, zdravý způsob života.

Annotation

The thesis „Ideas of students regards school prevention strategy“ is focused on issues connected with prevention of socially pathologic events and risky exhibits of behave of children and teenagers

In practical part is focused on data collection regards grammar school students ideas about school prevention strategy, presented by Minimal prevention program

Data collection by survey was executed in fourth and ninth year classes on Grammar schools.

Usage of my thesis, I see, primary, in schools where the survey data collection was executed, especially for school directors as well as for school prevention methodical staff. Results of investigation points up practical fulfillment of minimal prevention program and are support while preparation and execution of this program on other classes.

Keywords:

aggressiveness, deviation, children, drugs, county school coordinator, crime, crisis plan, methodical order, prevention methodic, minimal prevention program, teenagers, net holism, pathological player, pedagogical psychological support, prevention, prostitution, racism, risky aspects of behave, socially pathologic events, chicane, school, school prevention methodic, school law, school prevention strategy, consumption of addictives, leisure time activities, xenophobe, grammar school, wealthy lifestyle, truantry.

Seznam použité literatury a prameny

BARTLOVÁ, Sylva., *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1998, 53 s. ISBN 80-7013-259-0

GALLA,M., AERTSEN,P., DAATLAND,CH., DE SWERT,J., FENK,R., FISCHER,U., HABILS,K., JASPERS,D., KOLLER,M., LEE,H., MICHAELIS,T., SANNEN,A., - překlad BAYER, J., *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí. Příručka o školní drogové prevenci*. Úřad vlády ČR, 2002,156 s. ISBN původního vydání 90-5253-404-7

HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 184 s. ISBN 80-7178-635-7.

JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998, ISBN 80-7184-555-8.

JELÍNEK, J., SOVÁK, Z., *Trestní zákon a trestní řád*. 6. vyd. Praha: Linde, 1996, ISBN 80-85647-57-5

KALINA, K., a kol., *Drogy a drogové závislosti 1,2*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády ČR, 2003, 319 s.,343 s. IBSN 80-86734-05-6

KOHOUTEK, R., *Základy užité psychologie*. Brno: CERM, 2002, 544 s., ISBN 80-214-2203-3

KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 256 s., ISBN 80-7178-513-X

KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s., ISBN 978-80-7367-383-3

KRAUS, B., HRONCOVÁ, J., *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, 325 s., ISBN 978-80-7041-896-3

KRAUS B., POLÁČKOVÁ, V., *Člověk, prostředí, výchova*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001, 199 s., ISBN 80-7315-004-2

LAVASOVÁ, L., HANUŠOVÁ, J., HELLEBRANDOVÁ, K., *Děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka Bezpečí, 2005, 141s., ISBN 80-239-4482-7

NEŠPOR, K., a kol., *Jak předcházet problémům s návykovými látkami za základních a středních školách*. Praha: Sportpropag, 1996, 156 s.

NOVOTNÁ, J., a kol., *Drogové závislosti včetně alkoholu*. 1. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1989, 144 s., ISBN 80-7013-005-9

PRŮCHA, J., *Pedagogický výzkum. Uvedení do teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995. 132 s. ISBN 80-7184-132-3

PELIKÁN, J., *Základy empirického výzkumu v pedagogických vědách*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-7184-596-8

PERRY, J., CARRINGTON, G., *Čelíme šikanování*. Překlad Slavík, V., Praha: IPPP ČR, 1997. 114 s.

POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů*. 3. rozš. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003. 186. s. ISBN 80-86568-04-0.

ŘEHOŘ, A., *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*. Brno: IMS, 2008, 46 s.

SKALKOVÁ, J., a kol., *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 2. dopl.vyd. Praha: SPN, 1985. 261 s.

ŠTÍPEK, S., *Stručná toxikologie*. Medprint, 1997. 87 s. ISBN 80-902036-4-7

ŠVEC, V., *Pozvání do metodologie pedagogického výzkumu*. Pracovní sešit. Paido 2006. ISBN 80-7315-121-9

TYŠER, J. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. Most: Hněvín, 2006. ISBN 80-86654-17-6.

ZVOLSKÝ, P., a kol., *Speciální psychiatrie*. Praha: Karolinum, 1998. 206 s. ISBN 80-7184-666-X

Tištěné prameny

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ze dne 16.12. 1992, Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ze dne 16.12. 1992, Listina základních práv a svobod,

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění,

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích , v platném znění.

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, v platném znění,

Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, v platném znění,

Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách ve změně některých dalších zákonů, v platném znění

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění,

Zákon. č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon), v platném znění

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, v platném znění

Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů ze dne 19. srpna 2005, v platném znění

Zákon č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/2009 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení vlády č. 1046 k Dlouhodobému programu zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva České republiky Zdraví pro všechny v 21. století.

Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009, Praha: Úřad vlády České republiky, 2005, ISBN 80-86734-39-0

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 – 2013, přijata vládou ČR usnesením č. 611

Strategie prevence kriminality na léta 2008-2011, kterou vláda schválila 15. října 2007 usnesením č. 1150

Strategii boje proti extremismu, kterou schválila vláda dne 4. května 2009 usnesením č. 572

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 – 2008, Č.j.:10844/2005-24

Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012.

Metodický pokyn k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance (MŠMT, Čj.: 14 423/99 – 22)

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví (MŠMT, Čj.:10 194/2002 - 14)

Informace o spolupráci předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané (MŠMT, Čj.: 25 884/2003-24)

Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školních zařízeních zřizovaných MŠMT (MŠMT, Čj.: 37 014/2005-25)

Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (MŠMT, Čj.:20 006/2007-51)

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (MŠMT, Čj.:24 246/2008-6)

Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí. Praha: Úřad vlády České republiky, 2005. ISBN 80-86734-38-2.

Metodika prevence sociálně patologických jevů. Kolektiv autorů poradenského centra pro drogové a jiné závislosti PPP Brno, 2002, 40 s.

Materiály jednotlivých základních škol

ZŠ č. 1

Metodický pokyn – návykové látky, Krizový plán

Metodický pokyn – šetření a výslech Policií ČR, Krizový plán

Metodický pokyn – šikana, Krizový plán

Minimální preventivní program „Za lepší život našich dětí“

Plán práce školy na školní rok 2008-2009

Školní řád

Výroční zpráva o činnosti školy za školní rok 2008-2009

ZŠ č. 2

Minimální preventivní program

Plán práce školy na školní rok 2008-2009

Školní řád

Výroční zpráva o činnosti školy za školní rok 2008-2009

ZŠ č. 3

Minimální preventivní program

Plán práce školy na školní rok 2008-2009

Školní preventivní strategie ZŠ Rosice

Školní řád

Vnitřní předpis ZŠ k prevenci a řešení šikanování mezi žáky

Vnitřní předpis ZŠ pro postup v případě zneužívání návykových látek

Výroční zpráva o činnosti školy za školní rok 2008-2009

Jiné informační zdroje

<http://www.msmt.cz/>

<http://www.kr-jihomoravsky.cz/>

<http://www.pppbrno-venkov.cz/>

<http://www.zs-oslavany.selfnet.cz/>

http://www.oslavanymesto.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=11318&id=79054&p1=1503

http://www.rosice.cz/www/page.php?_id=104

<http://www.zsrosice.eu/>

<http://www.zstgmivancice.cz/>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Antisemitismus>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Extremismus>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rasismus>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Xenofobie>

<http://www.zachranny-kruh.cz/index.php?basket=-2363046&sid=re1ilccabqnr58m6h0v58ounj7&art=38735>

http://studentka.sms.cz/index.php?P_id_kategorie=7630&P_soubor=%2Fstudent%2Findex.php%3Fakce%3Dprehled%26typ%3D%26cat%3D49%26idp%3D%26detail%3D1%26id%3D2971%26view%3D1%26url_back%3D

http://czso.cz/xb/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_brno_venkov

<http://kalasek.wz.cz/web/oku-bo/skoly/ddm.htm>

http://www.ivancice.cz/r_mestoivancice_popis.php

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č.1, Dotazník

Tento **dotazník** je součástí průzkumu, který zjišťuje názory žáků na školu, školní pravidla a na přednášky o drogách, kriminalitě šikaně apod.

Nepiš na dotazník své jméno ani další informace, podle kterých by se mohlo poznat, kdo dotazník vyplnil. Proto můžeš na všechny otázky odpovědět upřímně a pravdivě. Pokud uvedené odpovědi nebudou odpovídat tvému názoru, zvol odpověď, která je mu nejbližší.

Nespěchej, prosím, a dotazník řádně vyplň.

1. Jsi chlapec nebo dívka?

- a) chlapec,
- b) dívka.

2. Do které třídy chodíš?

3. Kolik je ti let?

4. Souhlasíš se školními pravidly (řádem)?

- a) ano,
- b) částečně,
- c) ne.

5. Měli jste v tomto školním roce ve škole nějaké hodiny o alkoholu, tabáku, drogách, šikaně, kriminalitě atd.?

- a) ne,
- b) jednu hodinu,
- c) 2-5 hodin,
- d) více než 5 hodin.

6. Myslíš si, že těchto hodin bylo:

- a) hodně,
- b) spíše hodně,
- c) spíše málo,
- d) málo,
- e) žádnou takovou hodinu jsme neměli.

7. Myslíš si, že tyto hodiny byly:

- a) velmi dobré,
- b) dobré,
- c) špatné,
- d) velmi špatné
- e) žádnou jsem neabsolvoval/a.

8. O čem bys chtěl/a, aby tyto hodiny byly?

- a) o kouření,
- b) o drogách,
- c) o alkoholu,
- d) o šikaně,
- e) o kriminalitě,

- f) o rasismu,
- g) o prostituci,
- h) o něčem jiném. Napiš o čem:
- i) žádné už nechci, máme jich dost.

9. Jak bys chtěl, aby tyto hodiny probíhaly?

- a) přednášky policistů,
- b) přednášky nějakých odborníků,
- c) povídání s mladými lidmi, kteří mají zkušenosti třeba s drogami apod.,
- d) promítání naučného filmu,
- e) exkurze,
- f) hraní různých situací a her,
- g) něco jiného. Napiš, co navrhuješ:

.....

10. Jak otevřeně můžeš s učiteli ve škole mluvit např. o alkoholu, tabáku, drogách, šikaně, kriminalitě apod.? (zakroužkuj číslo, které se blíží tvému názoru).

(úplně otevřeně) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (vůbec ne)

11. Cítíš se pod tlakem kvůli množství úkolů ve škole?

- a) ne, vůbec,
- b) trochu,
- c) ano, hodně.

12. Pokud bys měl/a nějaký problém spojený s drogami, šikanou apod., myslíš, že jsou ve škole nějakí dospělí, se kterými by sis o tom mohl/a promluvit?

- a) ano,
- b) ne,
- c) nevím.

13. Představ si, že máš nějaký osobní problém a chceš si o něm s někým promluvit. S kým by sis šel/šla promluvit nebo koho bys oslovil/a jako prvního?

- a) matku,
- b) otce,
- c) bratra nebo sestru,
- d) někoho z kamarádů,
- e) někoho jiného z rodiny,
- f) učitele, učitelku,
- g) výchovného poradce ve škole,
- h) školního psychologa,
- i) vedoucí kroužku, do kterého chodím,
- j) policii,
- k) telefonní linku pomoci pro děti a dospívající,
- l) někoho jiného. Napiš koho:

Děkuji za tvoje odpovědi.